

Saksframlegg

Årsrapport 2017 og Handlingsplan 2018 - Elevombudet

Utv.saksnr	Utvalg	Møtedato
20/18	Tjenesteutvalget	30.05.18
25/18	Formannskapet	06.06.18
62/18	Kommunestyret	21.06.2018

Rådmannens forslag til vedtak:

Kommunestyret tar elevombudets årsrapport 2017 og handlingsplan 2018 til orientering.

Saksprotokoll i Tjenesteutvalget - 30.05.2018

RS 20/18 Årsrapport 2017 og Handlingsplan 2018

Behandling:

Ingen merknader til referatsakene RS 19/18 og 20/18.

Vedtak:

Tjenesteutvalget tar referatsakene RS 19/18 og 20/18 til orientering.

Saksprotokoll i Formannskapet - 06.06.2018

Behandling:

RS 25/18 Årsrapport 2017 og Handlingsplan 2018 – Elevombudet

Repr. Bakke (AP) fremmet forslag:

Rapporten og evalueringen som tidligere ble gjort viser tydelig at elevombudsrollen er viktig for elevenes tilpasning i skolemiljøet i samspill mellom hjem og skole,

Søgnes representanter i fellesnemnda må jobbe for at elevombudsordningen videreføres inn i nye Kristiansand.

Forslaget enstemmig vedtatt.

Vedtak:

Formannskapet tar referatsakene til orientering med følgende endringer:

RS 25/18 Årsrapport 2017 og Handlingsplan 2018 – Elevombudet

Rapporten og evalueringen som tidligere ble gjort viser tydelig at elevombudsrollen er viktig for elevenes tilpasning i skolemiljøet i samspill mellom hjem og skole,

Søgnes representanter i fellesnemnda må jobbe for at elevombudsordningen videreføres inn i nye Kristiansand.

Bakgrunn for saken:

Søgne kommune var først i landet med å ansette et kommunalt Elevombud i 2016. Stillingen var først et prøveprosjekt i 50 %, men ble i 2017 gjort om til en fast stilling, og stillingsprosenten ble økt til 60.

Ombudet har som mandat å bidra til at Opplæringsloven blir oppfylt for alle elever i de kommunale grunnskolene i Søgne, å være et øre for og veilede den enkelte i deres rettigheter og muligheter, og å være mellomledd mellom skole, hjem og Beredskapsteam mot mobbing. Elevombudet er uavhengig av både politisk og administrativ ledelse i Søgne. Elevombudet presenterer i sin rapport tall, statistikk og observasjoner fra sitt arbeid blant elever, foresatte og skoler i Søgne, samt øvrig informasjon om siste års arbeid. Elevombudets handlingsplan for 2018 er også presentert.

Vedlegg

- 1 Årsrapport Elevombudet 2017
- 2 Handlingsplan for Elevombudet Søgne 2018

Årsrapport

Elevombudet i Søgne

Mai 2018

Innledning

«Mitt største ønske er å få slutte på den skolen. Fordi det fortsetter bare.» (Jente, storskolen).

«Det er helt utrolig, egentlig. I fjor var det full krise. Nå har hun fått det SÅ BRA på skolen! 😊»
(Foresatte til elev på mellomtrinnet).

Disse sitatene, og de andre sitatene som følger i denne rapporten, er hentet fra de 589 samtalenene med elever og foresatte jeg har hatt i de 88 sakene, 75 enkeltsaker og 13 generelle, som jeg har vært inne i siden stillingen som elevombud i Søgne kommune ble opprettet i august 2016.

Denne rapporten viser ikke det fulle bildet av Søgne-skolen. For de fleste elever og foresatte i Søgne oppsøker ikke Elevombudet. Størsteparten av elevene har det bra, og trives, lærer og blomstrer på skolen. Denne rapporten handler om de som ikke har det bra, og om de som har hatt det dårlig, men har fått det bedre.

Jeg har fått mange henvendelser om fjorårets rapport. Politikere og kommuneansatte fra flere deler av landet har brukt Elevombudet i Søgnes rapport fra 2017 til å sette seg inn i hva et elevombud er og gjør, hvordan vi i Søgne tenker og har valgt å satse. Flere kommuner er i tenkeboksen akkurat nå i forhold til om de ønsker å opprette eget kommunalt elevombud/mobbeombud. Noen har allerede gjort det. I løpet av det neste året skal Nye Kristiansand kommune ta stilling til om man ønsker å videreføre Søgnes modell med et elevombud og et beredskapsteam, eller om andre løsninger er mer ønskelig. Søgne var først i landet, og vi er en modell for andre kommuner. Derfor går jeg relativt grundig til verks når jeg redegjør for tingenes tilstand, og for mitt arbeid, i denne rapporten.

Rapporten er delt i to. Del 1 er det som kanskje har størst offentlig interesse: Statistikk på kjønn, alder og innholdet i sakene Elevombudet blir invitert inn i, samt observasjoner og anbefalinger om smått og stort i sektoren. I del 2 redegjør jeg for den politiske prosessen rundt Elevombudet det siste året, informasjonsarbeid, kursing, hvem jeg har samarbeidet med, og veien mot Nye Kristiansand. Neste års rapport planlegges fremlagt i mars 2019.

I tiden som elevombud har jeg fått innblikk i mange menneskers smerte, frustrasjoner og desperasjon. Men jeg har også fått være med i den enorme gleden og lettelsen når saker løser seg, når barnas helse blir bedre, og elevene igjen trives på skolen sin. Dette gjelder i de aller fleste sakene jeg har vært invitert inn i. Det gir kraft og inspirasjon til å fortsette.

Søgne, 16.mai 2018

Tone Martha Sødal
Elevombudet i Søgne

Innhold

Innledning	2
1. Elevombudets saker	5
1.2 Kjønn	7
1.3 Alder	8
1.31 Fylkesmannens saker vs Elevombudets saker	8
1.4. Geografisk fordeling	10
1.5 Fremmedspråklige elever	11
1.6 Funksjonshemmede elever	11
1.7 Det det handler om	11
1.8 Spesialundervisning	13
2. Utviklingen – nasjonalt og i Søgne	14
2.1 Helse	14
2.2 Trivsel. Mobbing	15
2.21 Ombudsrollen	16
2.22 Definisjoner	17
2.23 Mobbet av voksne på skolen	19
2.24 Elever som mobber andre	19
2.25 Mobbesaker i avisene	19
2.3 Mediebruk	19
2.31 Digital mobbing	20
2.32 Spill	21
2.33 Sosiale medier	22
2.34 Uønskede seksuelle kommentarer	24
2.35 Nakenbilder på nett	24
2.4 Arbeidsro i klassen	25
2.5 Nasjonale prøver	25
3. Observasjoner og anbefalinger	25
3.1 Vold og trusler	25
3.2 Det systematiske arbeidet. Autoritative voksne	27
3.3 Samarbeidet mellom skole og hjem	29
3.4 Kommunikasjon	31
3.5 Dokumentasjon	32
3.6 Vaktordning i friminuttene	33
3.7 Manglende avdekking av diagnoser	33
3.8 Traumebevisst praksis	33

3.9 Samarbeidslæring	34
3.10 Livsmestring	34
3.11 Skolenes bruk av Elevombudet.....	35
3.12 Elevombudets mandat.....	36
3.13 Budsjetter	36
3.14 Foreldre: Nettet.....	37
3.15 Foreldre: Mobbing, krenkelses og uønsket atferd	38
DEL 2	39
4. Politisk prosess rundt elevombudsordningen i 2017	39
4.1 Bakgrunn:.....	39
4.2 Evaluering	39
4.3 Arkiv	40
5. Elevombudets informasjonsarbeid	40
5.1. Utadrettet informasjonsarbeid.....	40
5.2. Websiden	41
5.3 Elevombudet i analoge medier	41
5.4 Elevombudet i digitale medier	42
6. Elevombudets samarbeid med andre aktører	42
6.1 Politisk sektor	42
6.2 Kommunal sektor.....	43
6.21 Oppvekstsektoren	44
6.23 Andre kommunale aktører	45
6.3 Læringsmiljøsentret	45
6.4 Kommunalt foreldreutvalg (KomFug)	46
6.5 Søgne legesenter	46
6.7 Politiet.....	47
6.8 Fylkesmannen	47
6.9 Arendalsuka	47
6.10 Universitetet i Agder.....	47
6.11 Andre elev-, lærlinge- og mobbeombud.....	47
6.12 Kontakt med andre kommuner	48
6.13 Andre	48
7. Kurs og seminarer	48
8. K3	49
Avslutning	50

1. Elevombudets saker

Mandatet som politikerne har gitt Elevombudet i Søgne, er:

- å utføre sitt arbeid på fritt og selvstendig grunnlag, uavhengig av administrativ og politisk ledelse i kommunen.
- å bidra til at alle elever får den opplæring og det psykososiale læringsmiljø de har krav på.
- å samarbeide tett med Beredskapsteamet og være en brobygger mellom alle parter i samarbeidet for å sikre en opplæring som fremmer helse, trivsel og læring.
- å veilede og bistå enkeltelever og deres foreldre i kommunikasjonen med skole og beredskapsteam og fremstå som et mellomledd mellom hjem og skole i vanskelige saker.
- å ha fokus på oppfølging av skolenes forebyggende arbeid mot mobbing
- å utarbeide halvårlig rapport og årlig handlingsplan som fremlegges til politisk behandling i tjenesteutvalg, formannskap og kommunestyre.

Den nye mobbeloven som trådte i kraft 1.august 2017 skjerper skolenes forpliktelser og gir skoleansatte et personlig ansvar for at alle elever skal ha det trygt og godt på skolen. Lovens krav brytes mot elevens opplevelser på skolene hver dag. Det har aldri det vært satt inn så mye innsats mot mobbing og for et godt og trygt skolemiljø som nå. Ansatte kurses og dyktiggjøres, systemene forbedres, og det legges ned et formidabelt stykke arbeid i Søgnes klasserom hver dag. Likevel lykkes man ikke alltid.

«Det skjer jo ingenting!» (Jente, mellomtrinnet).

«Jeg føler det er mye snakk og lite handling» (Mor til elev på mellomtrinnet).

«Jeg prøver å fortelle det positive til gutten min. Jeg snakker om alt som er bra på skolen. Men han har mista troa på det» (Foresatt til elev på mellomtrinnet).

«Hun har resignert. Hun ser at det ikke blir bedre uansett. Vi har også gitt opp. Nå bytter hun skole» (Foresatt til elev på mellomtrinnet).

«De voksne gjør jo ingenting når det skjer!» (Gutt, mellomtrinnet).

«Skolen sier at det går bedre nå, at det er roligere rundt henne nå. Men det er fordi hun har gitt opp.» (Mor til elev på mellomtrinnet).

«Jeg skulle ha trodd på datteren min når hun fortalte dette. Jeg har alltid forsvart skolen. Det angrer jeg på nå.» (Mor til elev på mellomtrinnet).

Av de 88 sakene jeg som elevombud blir invitert inn i, er de fleste vonde. Noen saker er store og kan ha vart lenge, kanskje på tross av mange tiltak over tid. I slike saker er frustrasjonen voksende, både hos elev og foresatte, og smerten kan være stor. Slike saker sliter på trivsel og helse til både barna og til deres foresatte, og noen ganger på de skoleansatte også.

Det som imidlertid inspirerer og gjør denne jobben verdt å holde på med, er alle de gangene det faktisk nytter. Alle de gangene ting faller på plass, enten det skjer ved Elevombudets bistand eller uten. Skolene og oppvekstsektoren arbeider kontinuerlig for å tilby alle elever i Søgne et godt og

trygt skolemiljø, og kompetansen om det psykososiale miljøet øker på alle nivå, hele tiden. Det er en stor glede å få motta alle de gode tilbakemeldingene som kommer etter hvert:

«Hun har det SÅ mye bedre. Hun er en helt annen jente!» (Foresatt til elev på mellomtrinnet).

«Nå har det ikke vært noen ting, på mange uker!» (Mor til elev på mellomtrinnet).

«Yess! Hun har begynt på fotballen igjen!» (Foresatt til elev på mellomtrinnet).

«Nå sover han bedre» (Foresatt til elev på mellomtrinnet).

«Jeg tror hun rektoren er flink, altså» (Elev på mellomtrinnet).

Og slik kunne jeg fortsatt. De aller fleste av sakene jeg blir invitert inn i lander bra, det vil si at eleven får det bedre, og igjen trives og lærer på skolen. Per 1.mai 2018 er 22 av de 88 sakene aktive.

Sakene har ulik alvorlighetsgrad, og krever forskjellig grad av innsats. 13 av sakene har bestått av bare én samtale. Dette gjelder saker der elever eller foresatte har trengt å «luften» en problemstilling eller en sak, få «tømt seg» eller få et råd, men der de ikke ønsker at jeg skal gjøre noe mer med det, og som heller ikke har oppsøkt Elevombudet igjen. Det er også enkelte saker som kan være alvorlige nok, men som er utenfor mitt mandat. I disse tilfellene henviser jeg vedkommende til rette instans eller etat.

589 registrerte samtaler

Som elevombud har jeg hatt 589 registrerte samtaler med foresatte og elever, I tillegg kommer en rekke andre henvendelser fra enkeltpersoner, etater og organisasjoner. Noen av samtalene med elever og foresatte er korte og avklarende, noen tar lang tid. Noen saker er relativt kortvarige før de finner sin løsning, andre er stadig i endring og strekker seg over måneder og år. Enkelt sagt er det slik at jo forttere det handles, jo raskere kan en sak løses.

Elevombudet har i løpet av 2017 vært med på en rekke møter med foresatte og ledelse på skolene i Søgne i forbindelse med enkeltsaker. Noen ganger er eleven selv med på disse møtene, andre ganger ikke. I møtene kan Elevombudet peke på elevens rettigheter, prøve å rydde kommunikasjonen, bidra til at alle parter blir hørt, og til at partene forstår hverandre. Hvis eleven ikke selv er til stede, og jeg har snakket med eleven i forkant, spør jeg alltid om hva eleven ønsker at jeg tar opp med skolen, hva eleven ønsker at jeg skal si fra om og spørre om. Elevombudet kan være elevs og foresattes «huskeliste» på møter: Det kan være sterke følelser involvert, og de kan bli sinte eller være lei seg. Da hender det at de glemmer det de hadde bestemt seg for å spørre om eller si, eller blir forvirret. Også etter møtene kan Elevombudet hjelpe de foresatte med å huske hva som ble sagt, og hvor saken står. Jeg får mange tilbakemeldinger om at de foresatte opplever det godt å ha meg der:

«Det var gull verdt at du var der! Jeg blir så forvirra og redd når jeg sitter der. Før var jeg alltid helt alene. Mot alle de som satt der fra etatene, liksom.» (Foresatt til elev på mellomtrinnet).

«Jeg føler de hører på deg.» (Mor til elev på mellomtrinnet), og:

«Jeg var så GLAD for at du var med på møtet! Du var flink til å få sagt det jeg ikke kom på, det jeg helt glemte i farta!» (Mor til elev på mellomtrinnet).

Hvis en sak ikke lar seg løse på skolen, hender det at Elevombudet hjelper eleven og/eller de foresatte med å skrive en klage, for eksempel til Fylkesmannen. I disse situasjonene er jeg bare en sekretær som bistår med selve skrivingen; Det er eleven selv og/eller de foresatte som er avsendere for klagen og eier budskapet. For noen oppleves dette som en stor hjelp: Det er foresatte i Søgne som i årevis har latt være å sende en klage de har ønsket å sende, fordi de for eksempel sliter med dysleksi eller har dårlig selvtillit når det kommer til det skriftlige.

«KAN du hjelpe oss med å skrive dette, altså??? Åhh, fantastisk! Nå puster jeg igjen!!» (Foresatt til elev på småtrinnet).

I alle ting jeg gjør som elevombud, spør jeg meg selv, slik jeg er forpliktet på etter Barneloven og etter FNs konvensjon om barns rettigheter, om hva som er **elevens beste**. Det er ikke alltid lett å vite hva som er til elevens beste. Men jeg har sett i praksis hvor lett det er for oss voksne som er ivrige etter å hjelpe barn og ungdom, å rett og slett glemme å spørre elevene hva de selv ønsker. Av og til ønsker vi voksne for eksempel så sterkt å handle, at vi kan overkjøre barnet. En av tingene som går igjen i mine samtaler med barn og ungdom er nettopp at de ofte *ikke* vil at vi skal handle, de vil ikke at det skal bli noen stor sak. De vil bare at mobbingen/krenkelsene skal stoppe. De vil bare ha det bra. Det er derfor et godt prinsipp at saker bør løses på lavest mulig nivå. Hvis skolen stopper krenkelser kontant og konsistent idet de skjer, slik loven skisserer, spares barna for mye. Men så er det slik at en god del saker må løftes opp ett nivå eller to (eller tre) for å bli løst. Når lærer, avdelingsleder eller rektor ikke har lyktes i å skape en tilfredsstillende endring i situasjonen, må lovens skisserte virkemidler tas i bruk. Likevel er det sjeldent barn og ungdom opplever «full krig» mellom voksne som fruktbart. En mamma sa det slik:

«Jeg valgte deg, Tone Martha, fordi jeg ønsket en fredelig løsning for barnet mitt.»

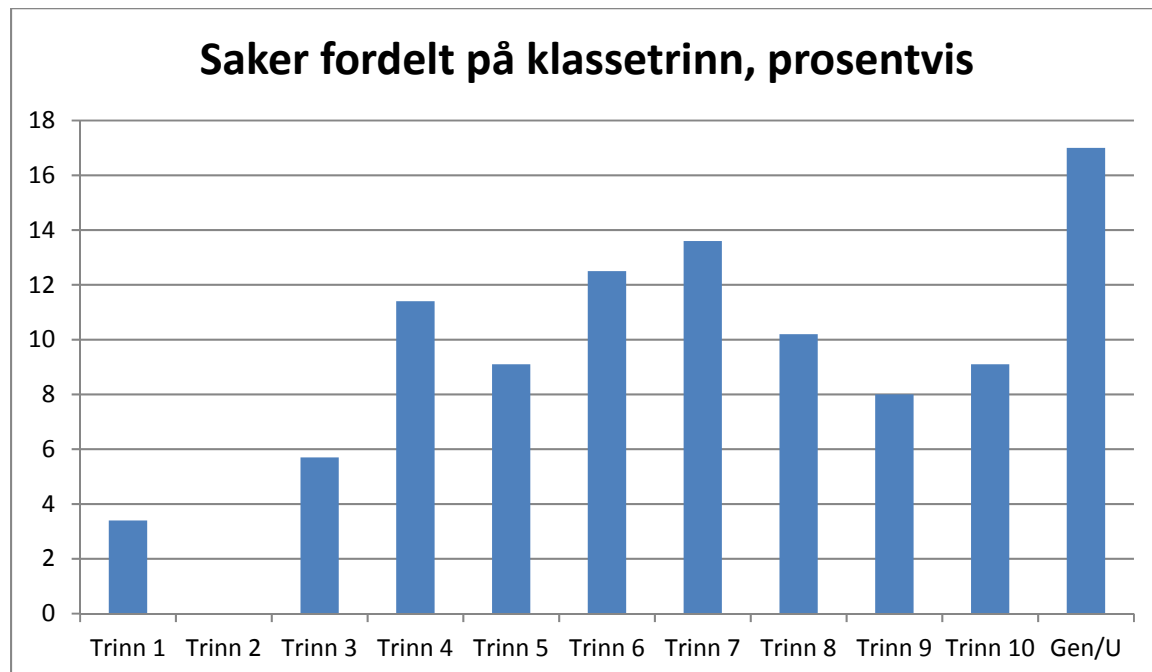
Under følger litt statistikk over de 88 sakene som har havnet på mitt bord siden jeg tiltrådte.

1.2 Kjønn

Sakene er i tidsrommet 15.08.16-28.04.18. Som det går frem av figuren, er det en liten overvekt av gutter i disse sakene (39 gutter mot 36 jenter). For ordens skyld: Jeg kategoriserer saken etter eleven/foresatte som tar kontakt, og altså ikke etter en eventuell «gjerningsperson». 13 av sakene er generelle, det vil si at de gjelder flere elever.

1.3 Alder

Som det går frem av figuren over, har Elevombudet til nå hatt flest saker på 7.trinn, etterfulgt av 6.trinn, og så 4. trinn. Siste kolonne viser saker som har generelt tilsnitt, det vil si saker som gjelder flere elever, samt saker som er meldt inn til Elevombudet, men som har vist seg å ikke være innenfor mandatet.

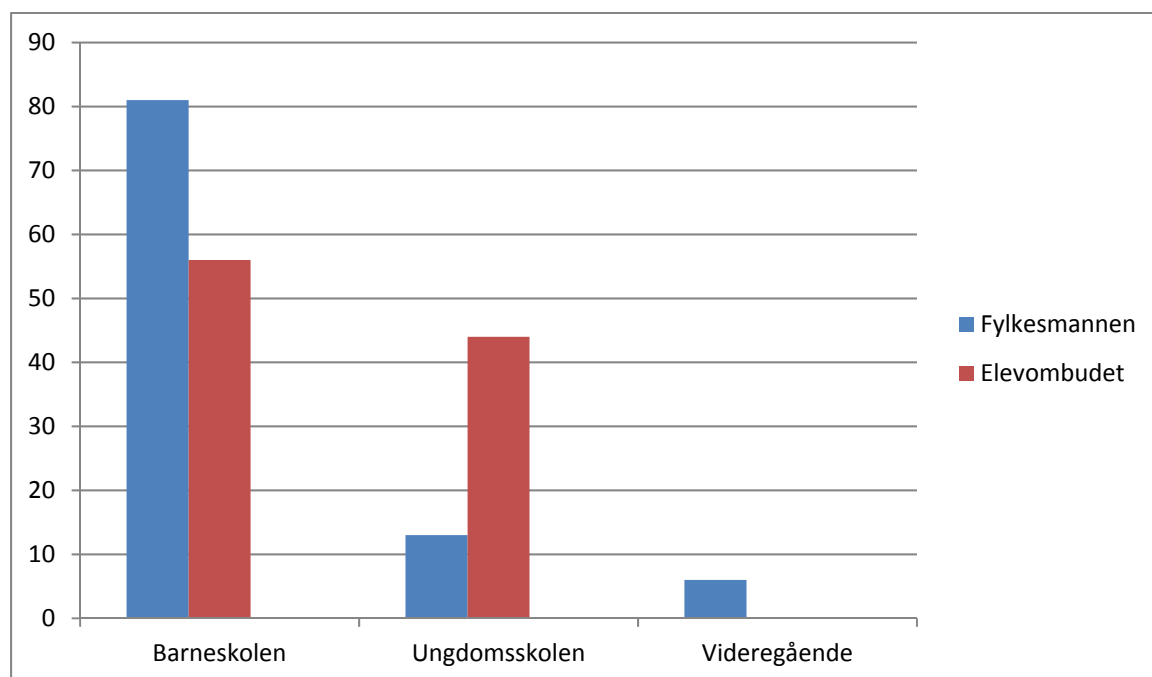
1.31 Fylkesmannens saker vs Elevombudets saker

Fylkesmannen er klageinstans for elever og foreldre i mobbesaker. Mens Fylkesmennene nasjonalt har mottatt 568 klager, har Fylkesmannen i Agder mottatt totalt 77 klager, eller «henvendelser om skolemiljøsaker», som Fylkesmannen selv foretrekker å kalle det, siden den nye mobbeloven ble vedtatt 1.august 2017. (Per 17.04.18). Dette er en svært stor økning fra forutgående år. Fra Søgne er det kommet «bare» fire slike saker siden 1.august 2017. I disse sakene er en under behandling, en er avvist, og i to saker var aktivitetsplikten brutt, men Fylkesmannen opprettholdt skolens tiltak. Det ble derfor heller ikke vedtatt pålegg i disse to.

Når man ser på aldersprofilen over Elevombudets saker, og sammenlikner den med aldersprofilen til Fylkesmannens saker, trer et interessant bilde frem. Hele 62 (81 %) av Fylkesmannens saker angår elever på barneskolen, 10 saker (13 %) angår elever fra ungdomsskolen, og fem saker (6 %) er fra videregående skole.

Som vist på diagrammet neste side, er det en jevnere aldersfordeling av saker som kommer til Elevombudet. Det vil si at disse sakene prosentvis har en mye jevnere aldersfordeling enn sakene

som er meldt inn til Fylkesmannen. Forskjellen er markant.

Jeg tror denne forskjellen skyldes at ungdommene ikke vil miste kontrollen på sakene sine. De vil *ikke* ha noe «styr». De aller fleste ungdomsskoleelevene jeg snakker med, er nemlig redde for hva de voksne kan finne på å gjøre hvis de sier fra. De vil ikke miste kontrollen. De er veldig redde for at det å si fra, skal gjøre saken verre. Flere barn og ungdommer har dessverre opplevd det tidligere, at mobbingen og krenkelsene bare ble verre etter at de sa fra. Det sosiale samspillet i en ungdomsgruppe er finstemt og komplisert, og det er dessverre lett for oss voksne å ødelegge mer for en elev enn vi hjelper den. Når noen har sagt fra, og de voksne handler på det (som skolen *skal* gjøre), opplever noen ungdommer det som at de med dette har stilt seg utenfor sin egen gruppe. Mange opplever dessverre represalier og sosial stigma fra andre i ungdomsgruppen når de har sagt fra. Dette kjennes for mange som mye verre enn å fortsette som før og håpe at ting blir bedre. De vil altså heller ha dårlige venner enn å risikere å ikke ha venner.

Dette er selvsagt svært uheldig. Som oftest går ikke ting over av seg selv. En elev kan bli plaget i årevis uten at noen gjør noe med det, uten å få nødvendig støtte og oppfølging, uten at det blir tydelig hva som er rett og hva som er galt. Slik går de ofte med de vonde opplevelsene alene, eventuelt forteller det til en fortrolig venn, hvis de er heldige å ha en slik.

Selv tenker jeg det er flere veier ut av dette uføret.

Det viktigste er selvsagt at elevene i større og større grad opplever at det de voksne gjør, faktisk hjelper. At det å si fra nytter, at det gjør at de får det bedre på skolen. Da vil tilliten til de voksne på skolen, og på systemet, gradvis bygges opp og spre seg. Jeg tror vi er på riktig vei i Søgne kommune. Bare på de halvannet årene jeg har vært i denne jobben, observerer jeg mindre «panikk-handling» og mer og flere av veloverveide tiltak og intervensjoner på skolene.

Den nye loven, som pålegger alle ansatte på skolen en plikt til å aktivt observere, gripe inn og varsle hvis de selv ser eller oppdager at en elev ikke har det bra, vil etter intensjonen gjøre at skolene ikke behøver å vente med å handle. Skolen kan handle på eget initiativ, og da kan ingen kalle sin medelev en «snitcher».

En forskjell på Elevombudets mandat og skolens mandat, som er en av grunnene til at ombudsrollen

er viktig, er at Elevombudet har mulighet til å si til elever at de selv kan ha hånda på rattet i sakene sine. At de selv kan få bestemme hva Elevombudet skal videreformidle til rektor på den aktuelle skolen. Og at de kan si at jeg ikke skal fortelle noen om det de forteller meg. Dette siste er selvsagt med unntak av de gangene jeg får informasjon som handler om klar fare for liv og helse. Da trår avvergeplikten inn, som gjelder for alle.

Imidlertid er det ikke så ofte at dette skjer. Som regel kan jeg trygge elevene på at de selv har styringen i hva slags informasjon som går videre – om noe i det hele tatt skal videre. Dette oppleves viktig i min rolle. Noen ungdommer har fått å snakke med, i hvert fall som ikke er på sin egen alder. Mange har opplevd tillitsbrudd fra voksne, og kan ha liten tillit til voksne generelt. Det oppleves godt å få anledning til bare få «tømme seg», uten at det nødvendigvis settes i gang et stort apparat de ikke har kontroll over. I slike saker, der jeg ser at noe bør gjøres, prøver jeg å få samtykke til å formidle i hvert fall noe informasjon til gjeldende rektor. Det kan være at jeg får lov av eleven å si til rektor at «jeg har snakket med en jente i 8A. Jeg får ikke lov å si hvem det er til deg. Men jeg får lov å spørre om dere kan følge ekstra godt med i garderoben før gymmen.» Eller: «Kan dere følge med på guttene i 7B i friminuttene? At ikke noen blir utestengt?» Slik informasjon er kanskje ikke fullgodt for rektor til å sikre denne elevens rettigheter. Men det er likevel en mulighet og et hint om at «her er det noen som ikke har det bra, følg med!!» Kanskje burde det holde – skolen har, som sagt, et selvstendig lovpålagt ansvar for å følge med på at elevene har det bra, og nå har de fått et tips som bør skjerpe oppmerksomheten.

Noen ganger får jeg ikke lov til å si noe som helst fra eleven, og da respekterer jeg det. Men da følger jeg opp, og hvis det ikke blir bedre, prøver jeg igjen å forklare at de voksne faktisk ikke kan gjøre så veldig mye ekstra når de ikke vet. Selv om dette ikke er ideelt, synes jeg tabellen overfor viser at dette kan være en god strategi. Jeg synes det er veldig mye bedre at ungdommene sier fra til noen enn at de ikke sier fra overhodet.

1.4. Geografisk fordeling

Her er en oversikt over hvor mange saker de enkelte skolene i Søgne er representert i.

Det oransje feltet er saker utenfor mitt mandat, det lyseblå er saker som er generelle. Fargekoden for skolene her har jeg unntatt offentlighet. Begrunnelsen min for å gjøre dette er tredelt:

- Elevombudets statistikk kan bli misvisende fordi den ikke gir et helhetlig bilde av situasjonen. Tallene sier bare noe om hvem som inviterer meg inn i en sak. I praksis viser det seg at mange foreldre kommer til Elevombudet etter anbefalinger av andre foreldre. Bruken av Elevombudet kan dermed bli større i noen geografiske kretser enn andre.
- Elevombudets statistikk kan bli misvisende fordi tallene mine sier ingenting om alvorlighetsgrad. Som sagt er det noen saker som bare inneholder en samtale. Slike saker er stort sett ikke alvorlige. Andre saker er svært alvorlige, men de er kanskje ikke så mange.
- Jeg kan ikke se at det er til **barnets beste** at denne statistikken blir offentlig. Jeg er redd den skal kunne bli misbrukt. Barn og unge plukker veldig fort opp både reell info og rykter om de forskjellige skolene, og bruker dette aktivt i kommunikasjonen seg imellom. Jeg har hørt både barn og foresatte si ting om de forskjellige skolene som beviselig er usant, og som ikke hjelper noen det aller minste.

1.5 Fremmedspråklige elever

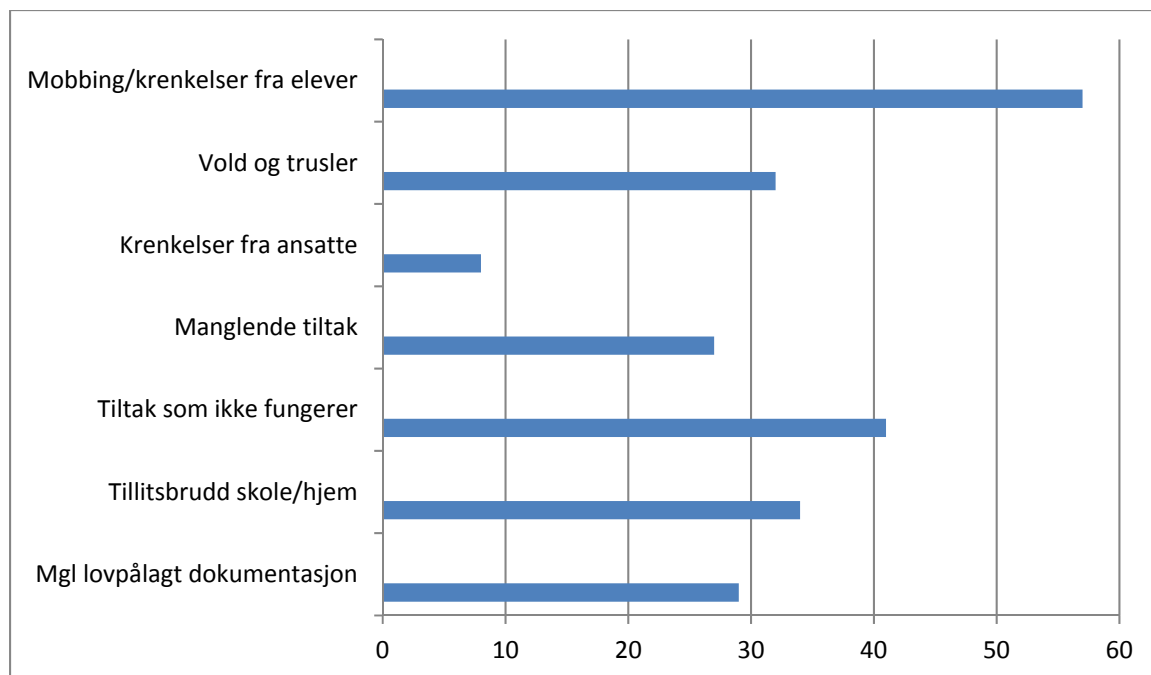
I 3 prosent av de enkeltsakene Elevombudet er blitt invitert inn i, er eleven fremmedspråklig. 29 av elevene i Søgnes kommunale skoler får nå morsmålsopplæring, noe som utgjør i overkant av to prosent av elevtallet. Dette kunne indikere at andelen fremmedspråklige som oppsøker Elevombudet, er så å si lik med resten av elevgruppen. Imidlertid er det en god del fremmedspråklige elever i Søgne-skolen som ikke lenger får morsmålsopplæring. Elevombudet når dermed nok ikke like godt frem til fremmedspråklige som til resten av elevgruppen. Jeg tror ikke dette skyldes at fremmedspråklige elever blir mindre krenket og mobbet enn andre elever. Jeg opplever det som en vanskeligere tilgjengelig gruppe. For eksempel er ikke alle fremmedspråklige foresatte representert på foreldremøtene der Elevombudet presenterer seg selv og sitt mandat. Mange sliter også med språket.

1.6 Funksjonshemmede elever

I 5 prosent av de enkeltsakene Elevombudet er blitt invitert inn i, er eleven funksjonshemmet. Samtidig er andelen elever med funksjonshemming nå i underkant av én prosent av den totale elevmassen i Søgne-skolene, kompetanseavdelingen ikke medregnet. Det betyr at de funksjonshemmede er «overrepresentert» i Elevombudets saker. Det er ikke uventet: Funksjonshemmede kan møte større utfordringer i det psykososiale miljøet enn andre. Det er betryggende at informasjon om elevombuds-ressursen ser ut til å ha nådd inn til denne gruppen.

1.7 Det det handler om

Under følger en statistisk oversikt over problemstillinger i sakene Elevombudet er blitt invitert inn i, etter antall. Jeg understreker at tallene i tabellene tar utgangspunkt i det jeg har fått informasjon om i en sak. Det kan dermed være at flere av disse indikatorene er til stede i flere enn disse sakene, men da har det altså ikke blitt et tema i samtalene med meg, eller i møtene jeg har vært til stede i.

Som det kan leses utfra figuren, er «mobbing/krenkelsler fra elever», ikke uventet, flest ganger representert i sakene Elevombudet er invitert inn i.

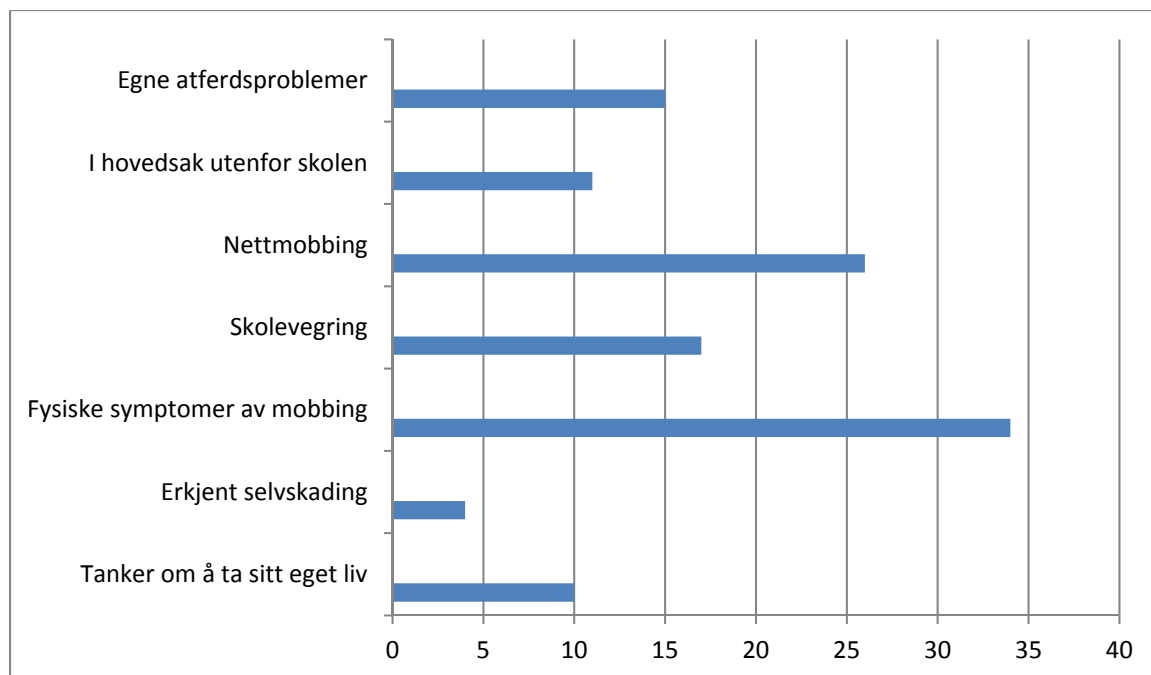
Det er også en stor andel av saker (27) der skolen ikke setter i gang tiltak, selv om loven pålegger dem å gjøre det:

«Jeg ble ikke hørt før nå... Det er nettopp nå at de på skolen har begynt å spørre om hvordan jeg har det, hva jeg trenger.» (Elev på mellomtrinnet som har slitt lenge).

Andre ganger (41 av sakene) hjelper ikke tiltakene som settes i gang i stor nok grad:

«Tiltakene er utført. Men han har ikke fått det bedre. Han er redd.» (Mor til gutt på storskolen).

Her er andre indikatorer fra Elevombudets saker:

Noen elever har en atferd som er problematisk for både dem selv og for andre (Jfr figuren). Det er stor forskjell på hvordan disse møtes på de forskjellige skolene, og av de forskjellige ansatte.

Mange elever jeg er involvert i forteller om fysiske symptomer etter en tid med mobbing og krenkelser på skolen. Noen har vondt i magen, vondt i hodet, noen sover dårlig. Og noen elever skader altså seg selv.

Når jeg får informasjon om at en elev går med tanker om å ta sitt eget liv, er det en selvsagt plikt å sørge for at denne blir gitt videre til helsepersonell. Som regel er selvmordstanker en del av et større og mer komplisert bilde, og i de aller fleste av disse sakene, som i sakene der eleven skader seg selv, er andre instanser allerede koblet på.

1.8 Spesialundervisning

Flesteparten av sakene Elevombudet blir invitert inn i, handler om problemer med det psykososiale miljøet på skolen, eller forhold utenfor skolen som innvirker på det psykososiale skolemiljøet. Men noen saker handler også om elevenes faglige utbytte av undervisningen.

8,5 prosent av elevene i Søgne får spesialundervisning. Dette tallet har vært noenlunde stabilt de siste årene, selv om målet både lokalt og nasjonalt lenge har vært å få ned dette tallet. Faktisk er det en høyere andel elever som får spesialundervisning i dagens skole, enn det var elever på spesialskolene før de ble nedlagt i siste halvdel av 1900-tallet.

Det er et uttalt mål i Søgne at mer av PPT`s arbeid skal være systembasert. Her er det mye å hente: Det er inne i klassen elever lærer mest og skal ha det best. Å ta ut elever som bråker eller sliter fra klassemiljøet har nok til tider dessverre vært mer for lærerens skyld enn til barnets eget beste.

En regjeringsoppnevnt ekspertgruppe ledet av Thomas Nordahl leverte i april 2018 en rapport om dagens spesialundervisning til kunnskapsminister Jan Tore Sanner. Der konkluderes det med at mange barn og unge får nødvendig spesialpedagogisk hjelp altfor sent.

Dette ser jeg mange eksempler på i Søgne kommune. Flere barn har ikke blitt utredet for eksempel dysleksi gjennom hele barneskolen.

Andre har fått en ADHD-diagnose mange år etter at foresatte har bedt skolen henvise eleven til PPT. Ikke alle kjenner til at man som foresatt kan gå direkte til PPT, dersom ikke skolen gjør det.

Nordahl-utvalget påpeket videre at annenhver elev med spesialundervisning får det av ufaglærte, at dagens spesialundervisning virker ekskluderende, og at forventningene til elevene er for lave.

Jeg har også i Søgne sett at de elevene som trenger de beste pedagogene, kan bli satt til aktiviteter som ikke bringer dem videre hverken faglig eller sosialt, men som kan betegnes som en ren «oppbevaring».

Det må anføres her at jeg har sett en bedring på dette feltet i Søgne det siste året.

Ekspertgruppen foreslår å avvikle gjeldende PPT og Statped, og å etablere en ny tverrfaglig pedagogisk veiledningstjeneste i alle kommuner. Forslaget er radikalt, og har allerede vakt stor motstand fra mange hold. Denne rapporten skal nå behandles videre administrativt og politisk.

2. Utviklingen – nasjonalt og i Søgne

2.1 Helse

«Jeg er så sliten!» (Elev på slutten av ungdomsskolen).

Det går mange slitne elever i Søgne-skolen. Elever med hodepine, skuldervondt, magevondt, søvnvansker, smerter og betennelser i nakke, skuldre, ledd og muskulatur, kort sagt: Med helseplager som skyldes stress og slitasje, og som elevene slik sett ikke «burde» lide av på mange, mange år ennå. Av de jeg snakker med, er det flest jenter som forteller dette. Mange av dem bekymrer seg mye, noen synes at det meste i livet er slitsomt. Dette eskalerer gjennom ungdomstrinnet. UNGDATA-undersøkelsen bekrefter også at stadig flere jenter mangler fortrolige venner, flere er plaget av ensomhet, og at omfanget av psykiske helseplager har økt. Det er også en liten økning i andelen jenter som opplever å bli plaget, truet eller frosset ut av andre ungdommer. Og færre er fornøyd med helsa si. De fleste av dem jeg snakker med som har det slik, er jenter. Men mange gutter kjenner også på forventningspress og på at tiden ikke strekker til. For noen av disse er det å kjapt få en kropp som kan vekke beundring på sosiale medier og på sommerstrendene nok så viktig at de kan ty til anabole steroider, som gir kjappere resultat av treningen de bruker ettermiddagene til.

Generelt er stadig færre ungdommer «ute og henger» med venner. De er stadig mindre fysisk sammen med andre ungdommer, men er desto mer sammen med andre på sosiale medier eller nettspill.

Fremtidsforsker Anne-Marie Dahl peker på følgende megatrender i dagens samfunn:

- Mer individualisme på bekostning av fellesskapet
- Større vekt på følelser og opplevelser. Intensitet som selvstendig verdi.
- Mer vekt på øyeblikket og øyeblikkets muligheter
- Mer fleksibilitet, prosess og innovasjon på bekostning av det velkjente, veldefinerte og trygge

Disse trendene har direkte og konkrete utslag for barn og ungdom i Søgne, som i hele den vestlige verden. Gamle «sannheter» gjelder ikke lenger. Tradisjonelle yrker blir av mange sett på som kjedelige og uaktuelle å gå inn i. Det blir i stedet stadig viktigere å «brande» seg selv, å stå frem i sosiale medier som vellykket, populær, fremgangsrik og unik, enten på en negativ eller positiv måte.

Å henge med på stadig nye trender og skaffe seg de riktige materielle gjenstander skaper status. Det er viktig med mange «likes», mange venner og mange «streaks» på Snapchat. Barn og ungdom bruker stadig mer tid og krefter på dette, mange er forvirret og noen blir svært slitne. Både gutter og jenter kan få «høye skuldre» av mobilen og oppleve at de aldri har fri, at de aldri kan koble helt av. De fleste av dem jeg snakker med opplever likevel ikke at de har noe valg: De *kan* bare ikke logge seg av.

«Åhh. Jeg skulle ØNSKE at Snap bare ikke fantes!» som en tenåringsgutt uttrykker det.

Det må likevel sies at dagens tenåringer er en veltilpasset, aktiv og hjemmekjær ungdomsgenerasjon. De fleste setter pris på sine foreldre, har nære venner og er fornøyd med lokalmiljøet sitt. De fleste trives også på skolen, opplever at læreren bryr seg om dem, skulker mindre og bruker en god del tid på lekser. Færre bruker tobakk og alkohol, og de fleste er optimistiske med tanke på fremtiden.

Når vi ser på Søgnes folkehelseprofil, ifølge Folkehelseinstituttets 2018-tall, ser vi at Søgnes ungdom ligger omtrent på nasjonalt snitt på de fleste indikatorer. Verdt å merke seg er likevel at:

- Mens andelen ungdomsskoleelever som oppgir at de minst én gang siste 12 måneder har brukt cannabis er lik resten av landet, er andelen ungdomsskoleelever som oppgir at de minst én gang siste 12 måneder har drukket så mye at de har følt seg tydelig beruset, lavere enn i landet som helhet.
- Søgne har flere som har laveste mestringsgrad i lesing og regning i 5.klasse enn det nasjonale snittet.
- Færre ungdommer i Søgne er fornøyd med helsa enn i resten av landet.

2.2 Trivsel. Mobbing

Ungdom som blir mobbet har betydelig flere fysiske og psykiske plager enn andre. De trives dårligere på alle områder, de skulker mer, blir utsatt mer for vold, bruker mer rusmidler og er langt oftere involvert i kriminalitet enn andre. For de som rubriseres som mobbere, er utslagene enda sterkere: Disse har enda høyere nivå av kriminalitet, bruker mer rusmidler, skulker og gjør lite lekser. Millioner av kroner er sprøytet inn i norske skoler de siste årene i kamp mot mobbing, gjennom mobbeprogram, kompetanseheving, ved styrking av bemanning og ved arbeid med planer og utvikling på skole- og kommunenivå. Likevel går ikke mobbetallene ned. Tvert imot: Siste Elevundersøkelse viste **oppgang** i mobbetallene på nasjonal basis. Det er likevel ikke et entydig negativt bilde: Mye tyder på at tallene øker når fokuset øker: Mange som før har gitt opp, tør endelig å si fra.

I siste UNGDATA-undersøkelse finner man at 7 prosent av elevene på ungdomstrinnet i Norge blir jevnlig utsatt for plaging, trusler eller utfrysning. De siste årene har andelen gutter som melder fra om mobbing her vært stabile, mens antallet jenter har økt. Søgne lå i 2016 her helt på landsgjennomsnittet.

I årets nasjonale Elevundersøkelse svarer 6,6 prosent av elevene at de blir i en eller annen kombinasjon mobbet av medelever, digitalt mobbet av noen på skolen eller mobbet av voksne på skolen, to til tre ganger i måneden eller oftere. Dette er en økning på 0,3 prosent fra 2016. Av elevene som har besvart elevundersøkelsen, utgjør 6,6 prosent ca. 29 000 elever.

66,8 prosent av de som oppgir å bli mobbet, sier at de ble kalt stygge ting og ertet på en sårende måte. 45,2 prosent ble holdt utenfor og baksnakket, mens 25,1 prosent opplevde fysisk mobbing. Det er flest elever som blir mobbet av elever i gruppa eller klassen, og dernest av andre elever på skolen. Mesteparten av mobbingen foregår i skolegården, i klasserommet og i korridoren.

40,5 prosent svarer at ingen voksne på skolen visste om mobbingen. 16 prosent svarer at skolen visste om mobbingen, men ikke gjorde noe. Mobbingen avtar med alderen, men øker på 9. og 10. trinn.

Foreldreundersøkelsen for 2018 viser at Søgne scorer helt likt med nasjonale tall på trivsel, og på om barnet har noen å være sammen med i friminuttene. Svarene fra elevene selv viser at vi i Søgne fremdeles ligger litt under snittet på trivsel, men at den er økende. I spørsmålet om skolen håndterer mobbing av elever på en god måte, har Søgne i Foreldreundersøkelsen ligget langt bedre enn resten av Agder og nasjonalt. Men her har det vært et markert fall fra 2016 til 2018. Bare en knapp tredel av foreldrene mener nå at skolen håndterer mobbing av elever på en god måte. Noe som er interessant å merke seg her, er at elevene selv ikke nødvendigvis er enige med sine foreldre her. Elevene melder selv, i Elevundersøkelsen fra i år, at arbeidsmiljøet er blitt bedre det siste året og at miljøet er tryggere. I Søgne er det et fall i prosentandelen elever som selv forteller at de blir mobbet minst en gang i uken fra forrige skoleår til dette, og flere elever i Søgne enn snittet nasjonalt melder at de har noen å være sammen med i friminuttene. Av elevene i Søgne er det prosentvis under halvparten av nasjonalt snitt (0,7 % i Søgne mot 1,6% nasjonalt) som gir det hjerteskjærende svaret at de sjelden eller aldri har noen å være sammen med i friminuttene.

2.21 Ombudsrollen

Det skjer mye på mobbefeltet i Norge nå. Både nasjonalt og internasjonalt forskes det intenst på hva som virker, og mange skoler og kommuner over hele landet prøver å få ned mobbetallene gjennom mobbeprogram, systematisk kompetanseheving av sine ansatte, gjennom kursing i den nye Opplæringsloven, gjennom å styrke PPT og gjennom å sette andre faggrupper som helse tyngre inne i skolen. Mange steder arbeides det systematisk med å tette gapet mellom teori og praksis, og med at barnets stemme i større grad skal bli hørt. Foresatte og elever har nå fått flere måter å hevde elevens rettigheter på: De kan nå klage direkte til Fylkesmannen, de kan gi sin stemme til mediene, som er blitt mer obs på den store problemområdet som mobbing og utrygghet i skolene er, og sosiale medier gir elever og foresatte mulighet til å få hjelp av andre som er rammet av mobbing og krenkelser. Medlemmer av støttegrupper mot mobbing på sosiale medier hjelper hverandre, driver press mot makter og myndigheter og utveksler informasjon om advokater som har kompetanse på juss og rettspraksis i slike saker. Antallet rettsaker om og etter mobbing på skolen øker.

I dette feltet, mellom elever som blir krenket, foresatte som kjemper for sine barns rettigheter, helse liv og trivsel, og skoler, som ofte «gir jernet» for å oppfylle sitt gedigne samfunnsansvar, men som ikke alltid lykkes, er ombudsrollen kommet inn som et nytt element, både lokalt og på fylkesnivå. Det uavhengige ombudet har helt nye muligheter til å se saker «utenfra». De forskjellige ombudene har ulike mandat, men i Søgne skal Elevombudet være en vaktbikkje, det skal styrke elever og foresattes rettigheter og muligheter i praksis, det skal være en hjelper der elever og foresatte selv ikke opplever seg hørt eller trodd av skolen, være et mellomledd mellom hjem og skole, der det er nødvendig, og være en brobygger mellom alle parter i samarbeidet for å sikre en opplæring som fremmer helse, trivsel og læring. Ombudet kan bidra til å gi økt klarhet, og til å minne på og gjøre oppmerksom på

egnete verktøy i vanskelige saker.

Men rollen er krevende: Hvor, når og hvordan skal man som ombud inn i saker? Hvordan skal man i praksis løse sitt mandat?

Flere og flere fylker ansetter et fylkeskommunalt mobbeombud som skal jobbe strategisk og overordnet mot mobbing og krenkelser. Disse skal imidlertid vanligvis i hovedsak ikke inn i enkeltsaker. Dette er en av grunnene til at noen kommuner, blant annet Søgne, har ansatt et kommunalt elevombud/mobbeombud, som har lav terskel og er tilgjengelig for elever, foresatte og skoler nettopp i enkeltsaker, men også i generelle spørsmål og i forebyggende øyemed.

2.22 Definisjoner

Men hva er så egentlig **mobbing**? Mobbeordet er tradisjonelt blitt definert slik:

«Gjentatt negativ eller «ondsinnert» atferd fra en eller flere rettet mot en elev som har vanskelig for å forsvare seg. Gjentatt erting på en ubehagelig og sårende måte er også mobbing.» (Udir 2011). Eller slik: *«Med mobbing eller plaging forstår vi psykisk og/eller fysisk vold rettet mot et offer, utført av enkeltpersoner eller grupper. Mobbing forutsetter et ujevnt styrkeforhold mellom offer og plager, og at episodene gjentas over tid.»* (Roland).

Mobbedefinisjoner er symbolsk viktige, for de får en direkte konsekvens for mange skolars arbeid med det psykososiale miljøet. **«Skolene har ofte nulltoleranse mot mobbing og sier de «tar alt», Men når det skjer noe som ligger utenfor den «vedtatte» definisjonen av hva mobbing er, er det veldig fort gjort at skolen lar saken ligge eller slår fast at det ikke dreier seg om mobbing»**, sier forsker Ingunn Marie Eriksen ved NOVA. Dette har også vært min erfaring. Når ansatte på skolen primært vektlegger en skjev maktbalanse mellom et offer og en eller flere overgripere, (slik Rolands og også mobbenestoren Olweus' definisjon krever), samtidig som krenkelsen må gjentas over tid, utelukkes mange vonde konflikter og krenkelser som i praksis kan sidestilles med mobbing, og som kanskje er vel så skadelig. Min viktigste innvending mot disse tradisjonelle definisjonene, er at de gir skolen definisjonsmakten over maktforholdene i skolegården. Min erfaring er at de ansatte noen ganger tar feil her:

«De sa at vi var like sterke. Og at da er det ikke mobbing. Men jeg er redd for ham!» (Elev på mellomtrinnet).

De siste årene har det kommet et nytt aspekt inn i mobbedefinisjonen:

«Mobbing av barn og unge er handlinger fra voksne og eller barn og unge som hindrer opplevelsen av å høre til, å være en betydningsfull person i fellesskapet og mulighet til medvirkning.» (Ingrid Lund m.fl.) Jeg synes dette er et godt bidrag. De aller fleste elever jeg snakker med om dette, synes utestengning er det aller verste. De fleste vil heller bli sett og få negativ oppmerksomhet enn å bli oversett og glemt.

«Det er ikke det at de gjør så mange slemme ting. Men jeg har ingen på skolen. Når jeg kommer bort i friminuttene går bare alle vekk.» (Gutt, mellomtrinnet).

Det skjer altså en gradvis endring i skolens mobbeforståelse. Det som før kanskje ble oppfattet som **en jentegreie**, noe som jenter «bare gjør», kan nå kalles ved sitt rette navn: Skjult mobbing. Blant mange jenter og i jentegrupper forekommer det krenkelser gjennom ryktespredning, baksnakking, «bitching», utestengelse og drittstenging. Det snakkes foreløpig lite om tilsvarende problemer blant gutter. En felle i forhold til guttene er at et såkalt «tøft/røft» miljø der elever blir plaget, og der det

kanskje til og med forekommer vold, bare godtas, «*de er jo gutter*». Jeg har også noen ganger møtt en oppfatning på skolene om at bestemte elever er «*for sarte*». At unger «*må tåle en trøkk*». Dette bidrar til å bagatellisere krenkelsene, og den krenkede elevens subjektive opplevelse, som er det loven spør etter, devaluert.

Som elevombud er jeg ikke så veldig opptatt av mobbeordet. For meg er det Opplæringslovens krav som gjelder. Og det er at alle elever skal ha et miljø som fremmer helse, trivsel og læring på skolen sin. Det er dette lovkravet skoler og kommuner skal måles mot.

2.23 Den nye mobbeloven

Opplæringsloven ble som sagt strammet inn i august 2017. Den pålegger skoler og kommuner nå enda større forpliktelser til å sørge for at alle elever et trygt og godt skolemiljø. Denne plikten gjelder uansett hvilke forutsetninger eller handikap en elev måtte ha, og hvilken bakgrunn eller hvilken bagasje eleven måtte ha i ryggsekken.

Det påpekes i forarbeidene til loven at ordlyden om at alle elever har rett til et skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring, og som gjaldt også før 2017, i praksis faktisk vil si at alle elever har **rett til å trives** på skolen. Skolen skal etter den nye loven ha nulltoleranse mot krenking som mobbing, vold, diskriminering og trakassering. Skolen skal i tillegg arbeide kontinuerlig og systematisk for å fremme helse, miljøet og tryggheten til elevene.

«Da jeg fortalte om denne episoden til kontaktlæreren, sa hun: Det er sånn man må tåle» (Mor til elev på storskolen).

Denne uttalelsen, som falt i starten av skoleåret 2017/18, er, hvis denne læreren er sitert riktig, ikke lenger innenfor loven. Med den nye loven skal og kan ikke de ansatte bagatellisere elevens opplevelse.

Alle som arbeider på skolen har nå en *plikt* til å følge med, og de skal varsle rektor dersom de får kjennskap eller mistanke om at elever ikke har det bra på skolen. Skolen skal da snarest undersøke saken. Hvis det kommer fram at eleven ikke har det bra, eller at eleven selv har en opplevelse av å ikke ha det bra, skal skolen lage en skriftlig plan for tiltak, senest innen fem virkedager. I planen skal det stå hvilke problemer tiltakene skal løse, hvilke tiltak skolen planlegger, når tiltakene skal gjennomføres, hvem som er ansvarlig for gjennomføringen og når tiltakene skal evalueres. Skolen skal dokumentere hva som blir gjort for å oppfylle aktivitetsplikten.

Hvis en som arbeider på skolen krenker en elev, skjerpes aktivitetsplikten. Rektor skal da varsles, og rektor skal varsle skoleeier. Lovgiverne presiserer at det er ingen nedre terskel for varslingen her.

Lovgiverne understreker videre at selv om årsaken til at eleven ikke trives på skolen ligger *utenfor* skolen, begrenses ikke skolens aktivitetsplikt så lenge elevens opplevelse av skolemiljøet påvirkes negativt av det.

Dette er en essensiell presisering. Det betyr at forhold som ligger både tilbake i tid, og/eller foregår et annet sted enn skolen, for eksempel på sosiale medier, altså *ikke* avgrenser skolens aktivitetsplikt, så lenge det får innvirkning på skolemiljøet. Loven presiserer også at skolen har et skjerpet ansvar for å ivareta elever med en særskilt sårbarhet. Slik sårbarhet kan være knyttet til religion, seksuell orientering, kjønnsuttrykk, funksjonsevne, atferdsvansker, sosio-emosjonelle vansker, eller forhold ved elevens familie eller hjemmesituasjon, eller tidligere krenkelsene. Skolen har altså et lovkrav om at elever skal trives, selv om mistrivselen kan bunne i saker som ligger utenfor skolens domene.

Nytt i den nye loven er at elever og foresatte kan klage direkte til Fylkesmannen fem arbeidsdager etter at rektor har fått beskjed om at en elev ikke har et godt og trygt skolemiljø. Fylkesmannen skal da vurdere om skolen har oppfylt aktivitetsplikten, og kan vedta hva skolen skal gjøre, innen en fastsatt frist, for å sørge for at eleven får et godt og trygt skolemiljø. Elever og foresatte kan anke Fylkesmannens avgjørelse inn til Utdanningsdirektoratet. Skoleeier har ingen klagerett.

For å sikre at lovbestemmelsen oppfylles, har lovgiverne bestemt at Fylkesmannen kan gi skoleeier tvangsmulkt. Mulkten går inntil Fylkesmannens vedtak er oppfylt. Lovkravet gir også skoleansatte og skoleeier straffansvar: Både skoleansatte og rektorer kan straffes med bøter og fengsel i opp til tre måneder hvis plikten til å oppfylle et godt og trygt psykososialt skolemiljø blir brutt. Skoleeier kan også straffes. For at denne paragrafen skal tre i kraft, skal den ansatte «*forsettlig eller aktlaust, og alvorlig eller gjentekne ganger bryt plikta*» som Opplæringsloven gir dem. Per 14.mai 2018 er ennå ingen kommuner i Norge pålagt dagbøter etter den nye ordningen.

2.23 Mobbet av voksne på skolen

2 prosent av elevene i Elevundersøkelsen svarer at de har blitt mobbet av voksne på skolen to til tre ganger i måneden eller oftere. I Søgne er vi på nasjonalt snitt her. Dette tallet er uendret fra forrige skoleår til dette.

2.24 Elever som mobber andre

I Elevundersøkelsen svarer 0,9 prosent av elevene at de har mobbet en eller flere elever på skolen to til tre ganger i måneden eller oftere. Rundt 30 prosent av disse blir også selv mobbet. Det er flere gutter enn jenter som mobber. Andelen som oppgir at de mobber reduseres ikke med alderen, men øker i ungdomstrinnet og holder seg stabilt ut videregående skole. 0,5 prosent svarer at de har mobbet andre digitalt to til tre ganger i måneden eller oftere.

2.25 Mobbesaker i avisene

Det kunne nok ha vært skrevet avissaker om brudd på Opplæringsloven fra så å si alle landets skoler, også fra alle skolene i Søgne. Bare noen ganske få av mobbesakene når mediene. Min erfaring er at disse ikke alltid gir et reelt bilde på tilstanden på en skole. Noen skoler har alvorlige og gjentatte saker, men går likevel under medienes radar, mens andre skoler, som kanskje har færre og mindre alvorlige brudd på Opplæringsloven, får store saker oppslag i mediene. Jeg sier ikke med dette at mediasaker ikke er reelle, men at politikere og andre som styrer skolene ikke alene må lene seg på mediene for å få et inntrykk av hvordan det står til på den enkelte skole eller i den enkelte kommune.

2.3 Mediebruk

I årets rapport gir jeg god plass til å opplyse om ungdommers bruk av spill og sosiale medier, og sier noe om hvilke spill og sosiale medier som er populære i Søgne akkurat nå. Dette er et bevisst valg: Jeg opplever at barn og ungdoms virkelighet på nett nå så å si er helt ute av hendene på oss voksne. Det er en egen «verden» på nett der ute, der vi voksne, stort sett, ikke har adgang.

Den anonyme nasjonale chatte-tjenesten «Snakk om mobbing» sier i sine rapporter at ungdommene som henvender seg til dem er mindre opptatt av den digitale mobbingen enn den mobbingen og plagingen som skjer på skolen. Dette er det vel verdt å lytte til, «Snakk om mobbing» hadde i fjor nesten 6000 chatte-samtale med barn og ungdom i hele landet. Likevel opplever jeg at spill og sosiale medier er en drivende faktor i de aller fleste mobbesakene jeg er inne i. Blant de yngste bidrar bruk av spill sosiale medier til misforståelser, krancling, krenkelser og mobbing, for de litt større barna er spill og sosiale medier en arena for trusler, mobbing og krenkelser, uønsket deling av nakenbilder og

hardporno barna ikke har bedt om å få tilsendt. Harde voldspill spilles i Søgne av barn helt ned i 10-års-alderen.

Nasjonale tall bekrefter at barn og unges medievaner endrer seg raskt.

Tiden barn og ungdom bruker på nettet øker kraftig, og alderen for debut på sosiale medier synker og synker. Nesten 90 % av alle barn mellom 9 og 11 år har i dag en smarttelefon. Over den alderen har så å si alle barn og ungdom sin egen smarttelefon.

Halvparten av barn mellom 9 og 16 år bruker telefonen sin to timer eller mer hver dag, cirka 1 av 3 ungdommer bruker mer enn 4 timer foran en skjerm hver dag, utenom skoletiden. 15–16-åringer i snitt brukte i 2016 over 3,5 timer per døgn på nettet.

Det er forskjell på hva gutter og jenter bruker tiden foran skjermer til. Gutter spiller mer enn jenter, og jenter er mer aktive i sosiale medier enn gutter (NOVA 2017). Særlig jenter med lav sosioøkonomisk bakgrunn bruker mye tid på sosiale medier. Statistikken viser at 51 % av jenter med såkalt lavest sosioøkonomisk status bruker mesteparten av kvelden minst seks dager i uken på sosiale medier. (Medietilsynet 2016).

Jeg opplever en økende «abdisering» fra foresattes side angående mediebruken til barn og ungdom i Søgne. Barn helt ned i 1.klasse er på sosiale medier, og bruker dem. Små barn har ikke alltid forutsetninger for å skjønne hva deres digitale handlinger gjør med venner og medelever, og det skjærer seg fort i forhold til klassekameratene. Misforståelser og konflikter oppstår, de sårer hverandre, de mobber hverandre, de plager hverandre, de deler bilder med hverandre uten å spørre om lov. Noen ganger truer de hverandre. Og alt dette tar de med seg tilbake til skolen. Jeg opplever en frustrasjon og en viss faktisk hjelpeløshet hos ansatte og ledelsen ved skolene: Det er ikke lett å løse saker som har oppstått eller utviklet seg på sosiale medier. Dette skjer som regel utenom skoletiden, der skolen ikke har hverken tilgang eller myndighet. Mens skolen har faktisk ansvaret for å rydde opp i alt det som angår det sosiale miljøet på skolen. Og det er det meste.

2.31 Digital mobbing

Blant 9–16-åringer nasjonalt har hvert fjerde barn opplevd at noen har mobbet eller oppført seg dårlig mot dem på internett eller via mobiltelefonen i løpet av det siste året. Andelen er høyest blant ungdom i alderen 15-16 år.

2 av 10 oppgir at de har blitt sinte eller lei seg fordi noen har lagt ut bilder på nettet. Her er andelen langt høyere for de eldre jentene – hele 45 % av jentene i alderen 15–16 år har hatt slike negative opplevelser. Kun 19 % av guttene i samme alder har hatt samme negative opplevelse.

68,9 prosent av de som blir mobbet digitalt to til tre ganger i måneden eller mer, oppgir at de ble kalt stygge ting og ertet. 36,5 prosent svarer at noen spredte ting på nettet som såret dem. 35,9 prosent ble holdt utenfor og baksnakket.

Rundt 44 prosent av elevene som blir mobbet digitalt, opplever også tradisjonell mobbing.

I Søgne ligger vi rett under nasjonalt snitt på digital mobbing. Likevel har jeg hver eneste uke mobbe- og krenkelsessaker på bordet der sosiale medier og spill har en medvirkende rolle. Disse sakene gir ekstra utfordringer for skolene: De fleste skolene i Søgne har jevnlig digital mobbing på agendaen, både overfor elevene og de foresatte. Men de har i praksis liten påvirkningskraft overfor begge grupper.

Flere skoleansatte i Søgne har sagt til meg at de i diskusjoner med elevene i klassen, samt i skolens såkalte Spekter-undersøkelser, ser at elevene gjerne har alle de «riktige svarene» om nett og digital mobbing. De vet hva de bør gjøre og hva de ikke bør gjøre, de snakker og skriver fornuftig og tilsynelatende gjennomtenkt om mobbing og krenkelser på nett. Men så går de hjem og gjør det stikk motsatte av hva de har sagt.

«Hva gjør jeg da?» spurte en lærer meg nå i vår.

2.32 Spill

96 % av guttene og 76 % av jentene i aldersgruppen 9-16 i Norge år spiller dataspill. Jenters spilling har økt mer enn gutters spilling de senere årene (Medietilsynet 2016), men UNGDATA-undersøkelsen viser at guttene likevel bruker klart mer tid på sosiale onlinespill enn jentene gjør. 1 av 4 gutter i 10. klasse har brukt størstedelen av kvelden minst seks kvelder i løpet av den siste uken på å spille onlinespill med andre, mens 3 % av jenter på samme klassetrinn sier det samme.

Onlinespill har definitivt sine fordeler:

Når man spiller, trener man opp sine strategiske evner og reaksjonsevne, og man lærer engelsk på et helt annet nivå enn foreldregenerasjonen, i og med at de fleste av de mest populære spillene er på engelsk. Når man spiller på lag med venner, må man samarbeide. Man må snakke sammen og lage baser som et fellesskap, og man kan dele ressurser med lagkameratene sine. Det er fokus på strategi og kommunikasjon, man går gjennom både opp- og nedturer som et lag. Det kan oppleves svært sosialt.

Men: Språkbruken til spesielt unge gutter i Søgne som spiller online sammen kan være grov, og terskelen for å blokkere hverandre, utestenge hverandre og å skrive og si «drit» til hverandre er ofte lav. Når en elev er blokkert av en annen elev, utelukker det denne fra alle grupperinger der den andre eleven er representert. Dette er, forståelig nok, vondt og sårt for mange. Noen forteller om dette hjemme, andre sier ingenting. Spill er stort sett en arena der de voksne ikke er, og voksne har liten innsyn i og liten kjennskap til hvordan det sosiale spillet foregår. Og igjen: Skolene opplever at elevene drar med seg inn i klasserommet misforståelser, krangling og fiendskap som er oppstått og/eller styrket gjennom onlinespill.

Stadig flere barn spiller voldsspill for voksne: Barn og medier-undersøkelsen 2018 viser at av de barna som oppga at de spiller spill, svarer 25 prosent av barna i alderen 9 til 11 år at de har spilt spill med aldersanbefaling 18 år. Blant 12- til 14-åringene er prosentandelen økt til 52, mens 78 prosent av 15-16-åringene har spilt voksenspill.

Det er imidlertid betydelig forskjell mellom gutter og jenter. Mens 70 prosent av guttene har spilt spill merket anbefalt aldersgrense 18, har kun 26 prosent av jentene gjort det samme.

Det har også vært en økning i andel jenter som spiller voksenspill, da først og fremst fra tolvårsalderen. I Søgne ser jeg at barn helt ned i 1.klasse spiller relativt avanserte dataspill, og at mange 11-åringene spiller spill med 18-års-grense. Jeg lurte ofte på i hvilken grad de foresatte er klar over dette, men «lukker øynene» for gjeldende aldersanbefalinger, eller om barna klarer å lure sine foreldre her, på en eller annen måte. Uansett hva som er grunnen; Barn påvirkes her dermed av innhold som er beregnet for eldre ungdommer, eller i verste fall voksne. På slike spill kan oppgaven

være å drepe mennesker på forskjellige måter, kvinner voldtas, eller spilleren blir bedt om å for eksempel aktivt velge hvilken av de foreslåtte prostituerte man ønsker å benytte seg av.

Det kan være mye å si om disse spillene. På Elevombudets Facebookside har jeg lagt ut en «app-guide» som sier noe om hva de foresatte bør være obs på i de forskjellige sosiale mediene og spillene.

Mens et spill som populære *Minecraft* stort sett er trygt, er alle 18-årspill fullstendig uegnet for barn. Jeg vil advare mot *Call of Duty: WWII*, *Counter-Strike: Global Offensive* og spesielt mot *GTA (Grand Theft Auto V)*.

Skytespillet *Fortnite* er det desidert mest brukte spillet blant gutter i Søgne nå. Den har en anbefalt aldersgrense på 12 år, men barn langt under denne alderen spiller dette spillet i Søgne. Dessverre er det i mange tilfeller sant at **«alle andre får lov»**. Jeg er kjent med at foresatte til barn langt under aldersanbefalingen har fått entydige negative reaksjoner fra de andre foresatte i klassen på spørsmål om en i fellesskap kan prøve å «holde igjen» et par år til.

Fortnite har gjennomgående skytesekvenser både mot monstre og personer i spillet. Allikevel er grafikken tegneserieaktig og bærer ikke preg av blod eller gørr.

Mobbing på Fortnite kan fortone seg slik:

- Verbalt: At elevene sier eller skriver stygge ting til hverandre i spillet. Kaller hverandre ting.
- Ved utestengelse: Ved at enkeltelever stadig blir kastet ut av en gruppe, og ikke får lov til å bli med. Eventuelt at enkeltelever blir blokkert fra kontaktlisten til vennene. Hvis en elev er blokkert av en annen elev, blir denne siste eleven blokkert fra alle «partis» der den som har blokkert er med på.
- Alltid valgt sist: Noen elever får lov til å være med å spille, men bare hvis ingen andre er tilgjengelige. Hvis noen andre vil inn, ryker eleven ut.
- Prestasjoner: Noen elever som ikke er så «flink» i spillet som man «burde», og/eller gjør feil som går på bekostning av laget sitt, blir mobbet for dette.

Alle dette skjer i Søgne.

2.33 Sosiale medier

Sosiale medier er kilde til mye glede, sosialt samspill og trivsel for barn og ungdom i Søgne. Men 13-års-grensen som finnes på de fleste av de sosiale mediene, blir i Søgne, som i resten av landet, som regel ikke respektert, av hverken elever eller foresatte. Hvis barna registrerer seg på en tjeneste før de er gamle nok, må de bryte vilkårene og lyve om alderen for å opprette en profil. Jeg opplever få foresatte i Søgne som makter eller orker å stå imot presset fra sine barn om å få disse appene. Noen elever lurar sine foresatte, men mange foresatte godtar ønsket fra sine barn. Her er det dessverre igjen ofte slik at **«alle de andre får lov»**.

Noen sosiale medier har lav aldersgrense og er stort sett ufarlige for barn å bruke, som *Moviestar Planet*, *Kudos*, *Musical.ly* og *Momio*. Men verdt å vite kan være at Momio har vært brukt av seksualovergripere for å kontakte barn, også i Søgne, gjennom falske såkalte avatarer.

Facebook blir brukt mye mer av foreldre- og besteforeldregenerasjonen enn av ungdommene selv. De fleste av de litt eldre ungdommene har en profil, og får oppdateringer fra inn- utland og kjendisliv her, men det er i hovedsak ikke der ungdommene legger ut livene sine. Det har imidlertid den siste tiden vært stor interesse, også i Søgne, for gruppa «Inviter alle du kjenner til gruppen vi skal ta

grupperekord i mest folk» på Facebook. Gruppen, som blir administrert av en 19-åring, har primært barn og ungdom blant sine over 122 000 medlemmer. Kripos mener at denne gruppa sprer problematisk innhold, som i ytterste konsekvens kan være straffbart, blant annet hatytringer, drapstrusler og oppfordring til vold. Kripos reagerer på at den generelle tonen i gruppen er veldig grov. Ungdommer legger ut et bilde av seg selv og ber om å bli «roastet», altså at andre medlemmer skal kommentere noe frekt og brutalt om den som la ut bildet. Man kan jo som voksne undres på hvorfor sårbare ungdommer utsetter seg for dette, men det gjør de altså. Psykologer har uttalt at dette blir populært fordi det viktigste for mange unge er å få oppmerksomhet, å bli sett. Og at det ikke spiller størst rolle om denne oppmerksomheten er positiv eller negativ.

Den Facebook-tilknyttede meldingstjeneste *Messenger* brukes i en viss grad av ungdommer til å lage lukkede samtalegrupper, i og med at det er plass til mange brukere på Messengers grupper. Messenger brukes også i stor grad i stedet for sms, blant annet fordi ikke alle barn og ungdommer har mobilnumrene til hverandre. Facebook meldte høsten 2017 at de igangsetter et forsøk på å kunne spore nakenbilder, slik at de kan blokkeres, både på Facebook, Messenger og Instagram.

Instagram er mye brukt i Søgne. På Instagram blomstrer fotoglede, kreativitet og estetikk. Instagram har automatisk sensur av porno (men noe slipper igjennom). På Instagram har noen opplevd å bli kontaktet av fristende, men falske brukere, som fisker etter personopplysninger eller reklamerer for pornografiske nettsteder.

Snapchat er fremdeles den overlegent mest brukte sosiale medier-appen i Søgne og i resten av landet. Dette er mest av alt en app for hverdagsprat og hverdagsbilder. Her kan man sende kjappe «snapper», som blir stående i et valgt antall sekunder, og som forsvinner etter maks to visninger. Gjennomsnittsbrukeren av snap sender 34 meldinger om dagen, men noen ungdommer, også her i Søgne, sender opp til flere tusen «snapper» hver dag. Som bruker kan man også legge ut noe på «My story», der det i utgangspunktet blir liggende ute i 24 timer, eller man kan opprette lukkede grupper, der medlemmene kan kommunisere med hverandre utenfor andres blikk. Før kunne en Snap-gruppe bare ha opp til 16 medlemmer. Dette skapte mange slitsomme og vonde konflikter i skoleklasser i Søgne, ved at det, strukturelt, ikke var plass til alle. Gruppeantallet ble i fjor endret til 32. Det meste som sendes er fullstendig harmløst. Men her foregår også en god del nettmobbing, både av medlemmer og ikke-medlemmer i gruppene, og det er vanlig å stenge hverandre ute fra disse gruppene. Ungdommene bruker ofte mye energi på å holde seg inne i de gruppene der det oppleves viktig å være med. Det blir sendt noe hardporno i noen av disse gruppene, også der mottakerne er under 13 år, som mottakerne ikke kan beskytte seg fra, uten å melde seg ut av gruppen. Det er mange eksempler på at ungdommene sender «nudes», men det er vanligvis i utgangspunktet én til én. Innholdet i Snapchat er helt usensurert, og det er ikke mulig å velge bort hva man får se i seksjonen «Stories». Det beskrives hvordan den såkalte «høyrespalten», som man ikke kan velge bort, stort sett handler om de fire s-ene: Sminke, sladder, sex og skandaler. En nokså ny funksjon på Snap er at ungdommene kan tillate appen å vise vennene hvor de til enhver tid befinner seg geografisk. Man kan velge bort denne funksjonen. En annen ny funksjon av året er muligheten for video-gruppe-chat på Snap.

Polly er en «poll»-app der man kan stille vennene sine spørsmål med forskjellige svaralternativer. De svarer anonymt. Denne er i Søgne blitt brukt til å be andre bedømme egen kropp, vennskap, personlighet osv, og vedkommende får da skjematisk andres vurderinger av dette.

Det kommer og går hele tiden nye apper som får en viss utbredelse. Nytt av fjoråret var appen **Sarahah**. Sarahah er en app jeg rett og slett råder alle til å avinstallere, hurtigst mulig. Appen skal være en av de mest nedlastede på AppStore. Den gjør det mulig å sende anonyme meldinger til hvem som helst andre som har registrert seg. Den opprinnelige hensikten med appen skal ha vært at ansatte i en bedrift skulle kunne gi såkalte «ærlige, konstruktive tilbakemeldinger» til sin sjef, uten at det kunne spores. Denne ble kjapt adoptert av ungdommer, ikke minst i Norge, som bruker den til å gi noen hyggelige meldinger, men også en hel masse «drit» og lite hyggelige budskap som mottaker ikke vet hvor kommer fra. Denne er også brukt til å sende anonyme trusler, også i Søgne. En av grunnene til at den har spredd seg så raskt, er at den lett lar seg linke opp til Facebook, Instagram og Snapchat-kontoene ungdommene allerede har. Noen barn og ungdom svarer åpent på disse kontoene sine på meldinger de har fått anonymt på Sarahah. Linkene muliggjør at også de som ikke er registrert på Sarahah kan sende anonyme meldinger.

Denne appen har jeg gått ut i media og advart spesielt mot, idet mange elever opplever det uhåndterlig å få sårende kommentarer, eller til og med trusler, fra folk de ikke vet hvem er. Det er vanskelig å spore opp sendere av en Sarahah-post; de Saudi-Arabiske eierne gir sjelden eller aldri fra seg personopplysninger, heller ikke til Kripos. Mange unge i Søgne har avinstallert appen, men den brukes likevel enda av en god del ungdommer her.

Mange av appene som er ment for voksne, og som er totalt uegnet for barn har tydelig merking av dette, men blir likevel brukt av barn i Søgne. Jeg vil advare spesielt mot **Live.ly**, **Omegle** og **Chatroulette**.

2.34 Uønskede seksuelle kommentarer

Sosiale medier fører med seg nye muligheter til å komme i kontakt med andre på nettet, også mennesker man ikke kjenner fra det virkelige liv. Gjennom bildedelings- og chattetjenester blir barn og ungdom dermed eksponert i langt større grad enn tidligere. Dette kan for noen resultere i uønskede eller ubehagelige kommentarer fra andre på nettet.

Nasjonalt har 21 % av barna i alderen 13-16 år opplevd å få uønskede seksuelle kommentarer på internett i løpet av det siste året (Medietilsynet 2016). Jenter er klart mest utsatt, og tendensen øker med alderen. Hele 34 prosent av jentene på 16 år har i løpet av det siste året fått seksuelle kommentarer på nett som de opplevde som sårende, ubehagelig eller truende, mot 8 prosent av guttene.

I Søgne, som i resten av landet, er det en tendens til at ungdom bare «tar» disse kommentarene. De orker som oftest ikke gjøre noe med det, eller si fra til noen voksne. Dessverre er det nok en holdning der ute om at dette «**får en bare tåle**».

2.35 Nakenbilder på nett

13 prosent av norske barn og unge mellom 13 og 18 år har i løpet av det siste året delt nakenbilder av seg selv på nett. Andelen øker fra 13 års-alderen, både blant jenter og gutter, går det fram av Medietilsynets Barn og medier-undersøkelse 2018. Blant jentene er det 15-åringene som i størst grad deler nakenbilder, og i denne aldersgruppen har to av fem jenter delt slike bilder av seg selv. Blant guttene øker andelen når de nærmer seg 18 år, og da har en av fire delt nakenbilder på nett.

De aller fleste sender bilder til en de kjenner. Jenter sender vanligvis til kjæresten, mens guttene i

større grad deler bilder med en jentevenn. 30 prosent av jentene svarte at de har følt seg presset til å dele nakenbilder på nett, mens tilsvarende tall blant guttene var 6 prosent. Det er ikke uvanlig at Søgne-ungdommer spør hverandre om de kan sende «nudes».

I 2017 økte antall dommer for deling av seksuelt pregede bilder av andre uten samtykke. En tenåring fikk i fjor en dom på 90 dagers fengsel for å ha lagt ut et bilde av to venner som hadde sex på et sosialt medium, uten deres viten og vilje. Bildet ble slettet etter 15 minutter, men skaden var allerede skjedd, mente domstolen.

2.4 Arbeidsro i klassen

63,2 prosent av elevene på nasjonalt nivå er litt eller helt enig i at det er god arbeidsro i timene. Det er omtrent uendret fra de to foregående årene. I Søgne scorer vi bedre her enn nasjonalt snitt. Og ifølge Elevundersøkelsen er arbeidsroen i Søgne blitt bedre det siste skoleåret sammenliknet med det forrige.

2.5 Faglig innhold. Nasjonale prøver

I årets Elevundersøkelse scorer Søgne klart bedre på faglige utfordringer enn resten av fylket og landet. Det er positivt, og kan bety at Søgne-skolene i større grad enn andre kommuner klarer å gi de høyt presterende elevene god oppfølging og nok utfordringer. Dette gir seg blant annet utslag i muligheten begge ungdomsskoler gir sine elever til å forsere i matematikk, ved at 9.klassinger får ta 10.klasseeksamen, og at 10.klasseelever får mulighet til å følge undervisningen på videregående skole. Enkelte elever på barneskolene får anledning til å konsentrere seg om ungdomsskole-matematikk. Det er bra; elevene har rett på tilpasset undervisning. Noen av de tradisjonelle «bråkmakerne» i skolen har nok ofte vært høyt presterende elever som har kjedet seg i opplæring som har foregått langt under eget faglige nivå.

Søgne har tradisjonelt ligget under snittet på de nasjonale prøvene. Men i skoleåret 2017/18 har vi nærmet oss nasjonalt snitt. Det er en positiv trend i Søgne her på nesten alle indikatorer.

3. Observasjoner og anbefalinger

Da Elevombudet fremla fjorårets rapport for kommunestyret 30.mars 2017, vedtok kommunestyret enstemmig å be «administrasjonen vurdere rapportens anbefalinger og gi tilbakemeldinger».

Jeg kan ikke se at dette er gjort. Jeg følger likevel opp med noen observasjoner, spørsmål og anbefalinger fra året som er gått.

3.1 Vold og trusler

Som det fremgikk av figuren på side 12, er det i Søgne mange, altfor mange, saker der det forekommer **vold** og trusler mellom elever. Jeg har vært i denne jobben i for kort tid til å slå fast at trenden er økende. Men Trendrapporten fra Kristiansand, som omhandler ungdom under 18 år, fastslår at det er en «stor økning av voldssaker» i denne gruppen. Læringsmiljøsenderet uttaler også at det nasjonalt er økende vold og uro på skolene, helt fra 1.klasse.

Det utøves vold i Søgnes skolegårder. Slett ikke hver dag, eller på alle skoler. Men det skjer. Og de skoleansatte har ikke alltid nødvendig kompetanse til å håndtere dette på en måte som er egnet til å stoppe volden.

«De hadde visst ingen plan på hvordan de skulle håndtere volden i denne klassen. Det er noen få elever som styrer alt. De voksne virker utrolig tafatte. Læreren sier visst: «Sånn må dere jo ikke gjøre», men mitt barn opplever ikke at læreren har autoritet eller klarer å skape grenser eller gir konsekvenser, og derfor fortsetter de som før.» (Mor til jente på småtrinnet).

Og dette sier en gutt på mellomtrinnet:

«De voksne gjør ikke noe særlig, fortsetter bare med det samme hele tiden, de sier bare at han ikke må gjøre sånn som han gjør når han blir sint. Men det funker ikke. Han bryr seg ikke så mye om det de sier. Han fortsetter bare. Jeg skulle ønske at de fikk slutt på det, at det stoppet.»

Mens dette sitatet er fra en jente på mellomtrinnet:

«Jeg skulle ønske at de voksne kunne si til henne at hun må SLUTTE, og at hun må HØRE. At de snakket ordentlig til henne.»

Mitt inntrykk er at de fleste elever som har slike store atferdsproblemer, er «fanget opp» av andre etater. Det er satt inn tiltak, og de får hjelp. Likevel er det ikke alltid atferden blir like bra fulgt opp i skolegården eller i overgangssituasjoner, der og da når det skjer. De skoleansatte vet ikke alltid hva de skal gjøre eller hvordan de skal takle en slik situasjon. Dessverre merker elevene med en gang når de voksne ikke lenger har autoriteten. Når de voksne ikke lenger er sjef, tar de sterkeste elevene makta.

Fra mitt ståsted kan jeg ikke understreke sterkt nok hvordan nulltoleranse mot vold MÅ fungere i praksis på skolene. Det må stoppes, der og da. For vold er ikke guttestreker. Vold er ikke mobbing. Vold er vold og må håndteres deretter.

Prinsipielt mener jeg at all vold bør anmeldes, også når gjerningspersonen er mindreårig. Disse sakene blir henlagt, men Politiet gjennomfører som regel en bekymringsamtale med den mindreårige. For å prøve å hindre at dette skjer igjen, at den samme personen om noen år får en dom på seg.

Kompetanse til å møte utagerende eller voldelige elever inngår ikke i lærerutdanningen. En del lærere gir uttrykk for dette: De mangler kompetanse til å håndtere vold blant elever. Fylkesmannen i Agder igangsatte i høst et prøveprosjekt i samarbeid med Statped i en kommune i Aust-Agder, der målet er å øke kompetansen i skolen i forhold til elever med atferdsproblemer.

Heldigvis har Søgne også fått til en større tverrfaglighet i skolene i de siste årene. Andre faggrupper kan gi viktige bidrag til å spre kompetanse om hvordan vold i skolen skal håndteres. Søgne kommune har satt ned et utvalg som skal fremskaffe en «Handlingsplan mot alvorlig vold blant barn og unge i Søgne». Denne rapporten blir et viktig bidrag for å vite hvordan vi som kommune kan motarbeide denne trenden, og også til å hindre at våre ungdommer rekrutteres til de kriminelle miljøene i Kristiansand, slik Trendrapporten derfra beskriver: «Flere kontaktpersoner uttrykker stor bekymring for flere jenter og gutter fra ulike bydeler, som er svært mobile, og som ofte søker sammen i Kvadraturen. De er i alderen 14 til 17 år. Flere av dem er sårbare på ulike måter. Når de kommer sammen kan det være stor kraft i den gruppen. De kan støtte hverandre, men også påvirke hverandre i negativ retning, med fare for rus og kriminalitet. Det kan virke som de søker et fellesskap med hverandre, om det å være utenfor.» Dette miljøet kan dessverre virke fristende på noen grupper av Søgne-elever.

Trusler kan sitte løst hos noen barn. Ikke minst på nett. Når Søgne-gutter spiller online sammen, kan de vonde og truende ordene hagle. Ofte ligger det ingen reell hensikt bak, det blir en slags sjargong. Men det kan være svært vanskelig å håndtere likevel. Truslene kan, naturlig nok, vekke frykt. Trusler kan også komme på sosiale medier, der voksne har liten eller intet innsyn, og der barn og ungdom beskytter hverandre mot voksnes inngripen. Men også i overgangssituasjoner på skolen, eller i

friminutter, når voksne ikke er i nærheten, kan barn true hverandre:

«Hun sa at hvis jeg sa det til noen voksne, dreper hun meg». (Elev på småskolen om medelev).

Mange tenker ikke over hva de sier, og hva det de sier gjør med de andre elevene. Men trusler er ulovlige og bør reageres konsistent på, også overfor yngre elever.

3.2 Det systematiske arbeidet. Autoritative voksne

Hvordan lykkes man med å skape en skole uten mobbing og krenkelser?

Lederen har en nøkkelrolle, ifølge forskningen. Rektor må legitimere, organisere, administrere og følge opp det kontinuerlige arbeidet for et godt og sunt klima, der det gode psykososiale miljøet trives. Men de ansattes tilslutning og motivasjon er også helt essensielt for å oppnå suksess. Endring krever ikke bare nytt innhold og nye metoder, endring må også skje i alle ansattes forståelse og holdninger. Men all endring skaper motstand. Mange lærere har vært i skolen i flere tiår, og noen av dem ser ikke alltid det store behovet for korrigerende og endring.

De gode skolene sier ikke: **«Denne eleven er helt håpløs. Ingenting nytter.»** De gode skolelederne sier: **«Hva er det ved vår praksis som gjør at vi ikke får det til? Hva kan vi endre på her hos oss som gjør at denne eleven kan fungere bedre?»** Når disse spørsmålene stilles, kjenner elevene og foreldrene at skolen er på lag. Da blir klimaet for endring optimalt. Som en velrennomert forsker har sagt det: **«Hvis vi ikke er en del av løsningen, så er vi en del av problemet.»** (Watzlawick, 1980). Det arbeides systematisk og kontinuerlig med hele oppvekstsektoren i Søgne. De ansatte kurses og oppdateres, utfordres og oppmuntres. Og det gir resultater: I årets Elevundersøkelse oppgir flere elever at de opplever støtte fra sin lærer enn forrige skoleår, og også enn snittet i Norge. Læringskulturen oppleves også bedre i Søgne enn nasjonalt, og resultatene går også her oppover. Søgne scorer også i Foreldreundersøkelsen høyere enn nasjonalt snitt i syn på elevens lærere.

Det er grunn til å ha tillit til de prosessene som er satt i gang og pågår i sektoren, og til innsatsen som legges ned på alle nivå. Det er likevel mulig å observere noen kulturforskjeller mellom skolene, der noen skoler har tydeligere forventninger til sine elever og sine lærere enn andre. Det er også et faktum at noen lærere bare «får det til» bedre enn andre. Kunnskap om pedagogikk og sosiale dynamikker er grunnleggende, her blir man aldri utlært. Og det trengs:

«Vi er rådville. Vi vet ikke hva vi skal gjøre». (Kontaktlærer på småskolen).

Elever kommer ikke med bruksanvisning, og det er rett og slett ikke alltid de ansatte vet hva de skal gjøre:

«De som leker med henne blir straffet av de kule i neste friminutt. De voksne klarer ikke stoppe det.» (Far til elev på storskolen).

Elever som går på en skole som har utviklet tydelige forventninger, både faglig og sosialt, og der elevene ser at dette gjelder alle elever og lærere de møter, finner det lettere å følge opp kravene som blir stilt. Slike skoler bruker mindre tid på atferdsproblemer og arbeidsro enn andre. Da hjelper det ikke å bare si til elevene at **«slik gjør vi ikke, vet du»**, igjen og igjen og igjen. En foresatt til en elev som var blitt utsatt for grov rasisme fra andre elever fortalte meg at læreren hadde sagt til ham i etterkant:

«Nå er alt ordnet! Nå har vi snakket om dette i klassen. At alle er like mye verdt.»

Med forbehold om at dette er et utsagn som ikke er verifisert: Å si til elever at **«slik gjør vi ikke»** og så tro utfra det at de nå skal endre praksis, forekommer meg noe naivt.

I tillegg til kunnskap og skolekultur, handler dette også om holdninger.

Jeg har ikke truffet en eneste ansatt i skolesektoren som ikke ønsker at elevene skal ha et godt og trygt skolemiljø. Likevel: Hvordan tenker man som voksen i praksis om de barna som er litt annerledes? De bråkete elevene? Hvordan forholder man seg til de elevene man ikke liker? Hvor lett er det ikke å dyrke sine egne «blinde flekker» og fordommer? Dette er essensielt, jeg opplever at elevene øyeblikkelig kjenner når støtten fra de voksne mangler:

«Alle er imot meg» (Gutt, mellomtrinnet).

Som mennesker har vi alle operative psykologiske forsvarsmekanismer gående til enhver tid. Mekanismene som forenkler det kompliserte, plasserer folk i boks, putter bestemte egenskaper til bestemte grupper mennesker osv. Til syvende og sist er det den enkelte ansattes evne og vilje til å utvikle sin praksis, til å utfordre seg selv, som er det avgjørende.

«Det var alltid HENNE det var noe galt med, HENNE som er problemet. Hun ble stemplet som den vanskelige. Skolen fremsto som de mente de var ufeilbarlige. Det går ikke» (Far til elev på småskolen).

Barn ser på hva vi voksne gjør, og de gjør i stor grad som oss. Forskning viser at det aller beste virkemiddel mot mobbing og krenkelsers i skolen (og også mot utagering, rusmisbruk og selvmordsatferd, (Cornell, 2016)) er det som kalles «autoritative voksne». Et autoritativt skolemiljø er karakterisert av kombinasjonen av tydelige krav og forventninger og støttende relasjoner mellom voksne og barn, der det er plass til omsorg og varme. En autoritativ voksen i et klasserom setter en høy og konsistent standard for hva som er akseptabel atferd i klasserommet og friminuttene. Hun reagerer konsekvent reagerer når atferden ikke er akseptabel, griper inn der og da når det skjer noe, begrunner ikke inngripenen med hensynet til den «stakkars» eleven, men derimot med at «slik gjør vi det ikke på denne skolen» eller «sånn vil ikke jeg ha det». Hun har også en god relasjon til sine elever. Skoleansatte som opptre slik, og er våkne og observante, er gull verdt. De er aktivt med og forandrer skolekulturen og hindrer mobbing og krenkelsers, hver dag. Vi har mange slike lærere i Søgne-skolen.

«Det har vært bare kaos i denne klassen. Kaos og vold. Men så fikk vi en ny lærer. Hun får det til. Hun er helt fantastisk. Nå blir det bedre og bedre.» (Foresatt til elev på storskolen).

Andre forteller om at de voksne ikke er sjef, og at de sterke elevene derfor tar over makten i klasserommet:

«Læreren er snill, hun, men det holder ikke helt i den klassen».

En mor til en gutt på 7.trinn sier det rett og slett slik:

«Nå som han skal begynne på ungdomsskolen håper jeg så veldig at han kommer i en klasse der det er klasseledelse».

Mens en elev i barneskolen som sliter sier om læreren sin: **«Hun liker meg ikke. Hun tror ikke på meg.»**

Som sagt er trøkket stort i oppvekstsektoren i Søgne nå, på å ansvarliggjøre og dyktiggjøre alle ansatte i skolesektoren. Jeg lurer likevel på, på generelt grunnlag, i hvilken grad det er mulig å endre ansattes praksis. Man kan gå på seminarer, fagdager og kurs i fleng uten at det får den ringeste

innvirkning på hvordan man opptrer i klasserommet. Å endre seg er slitsomt. Det er mye enklere å gjøre slik en alltid har gjort, enn å se på egen praksis og ta tilbakemeldinger på det som faktisk ikke fungerer. Fylkesleder i *Utdanningsforbundet* Svein Ove Olsen ber om arbeidsro, ryggdekning og handlingsrom til at lærere gjøre en god jobb på et følsomt område. Det er ikke tvil om at de virkelige gode lærerne, som får til både det faglige og det sosiale, og som det er en hel haug av, med fordel kunne få jobbe videre «i fred». Som samfunn bør vi ha en dyp respekt for lærerrollen. Men jeg tror ikke vi har råd til å la de skoleansatte generelt «være i fred». Det handler om barn og unges helse, utvikling og videre liv.

Noen lærere gjør langt mer enn det som er lovpålagt og forventet for et barn. Jeg har sett, helt konkret, at vi har noen lærere her i Søgne som er blitt «Den ene», som UNICEF beskriver: Den ene voksne som kan gjøre hele forskjellen for et barn. Som er trygg voksen med omsorg, som er et godt forbilde, som går den ekstra milen, og som i praksis gjør at denne eleven, som kanskje hadde en dårlig utvikling, på grunn av dette klarer å snu, og begynne å velge bra for seg selv og sin fremtid.

3.3 Samarbeidet mellom skole og hjem

Søgne scorer i Foreldreundersøkelsen høyere enn nasjonalt snitt i spørsmålet om i hvilken grad man blir tatt imot på en god måte når man kontakter skolen. Foreldre i Søgne mener også det er lettere å komme i kontakt med lærer og ledelse ved behov enn snittet av foreldre i resten av landet.

I 2018 har jeg fått flere tilbakemeldinger om at både ansatte og ledelsen på skolene opptrår med på en fin måte:

«Lærerne er ryddige. Jeg opplever at skolen er ydmyke når de gjør feil. Det er viktig.» (Tillitsvalgt foresatt ved skole).

«Jeg opplever at skolen er på, at de involverer seg, og er ydmyke.» (Tillitsvalgt ved en annen skole).

Andre forteller andre historier. Av og til blir forholdet mellom skole og foresatte svært anstrengt:

«Jeg orker ikke gå til den skolen mer. Jeg klarer det bare ikke.» (Mamma til elev som sliter. Kommunikasjonen med skolen var på dette tidspunktet brutt.)

«Jeg vet rett og slett ikke hvordan jeg skal takle dette med skolen. For min del så er det vanskelig å ha en dialog. (...) Dette har skremt meg sånn at jeg ikke har tillit til skolen.» (Foresatt til elev på mellomtrinnet).

«Nå blir det helt galt for meg. Jeg tør ikke gå opp der noe mer, Tone Martha. Helt seriøst. Ikke ti ville hester får meg opp der.» (Foresatt til elev).

Når samarbeidet mellom hjemmet og skolen er brutt, eller ikke fungerer, går det direkte utover eleven. Det er derfor essensielt å arbeide for at relasjonen kan gjenopprettes i situasjoner som nevnt ovenfor. Det kan by på utfordringer. Men det er i dette landskapet jeg opplever at Elevombudet har noe av sin viktigste oppgave: Å for det første gjøre skolen oppmerksomme på at tilliten er brutt. Det er faktisk ikke alltid at skolen vet det. Jeg kan videre prøve å legge til rette for at skolen tydeliggjør at de tar ansvar for det som ble feil, for det skolen ikke har klart, men at skolen nå har en god og gjennomtenkt plan for å bedre på forholdene. Og at de foresatte har grunn til å gi skolen en ny sjanse. Slik kan de foresatte selv kjenne at tilliten vokser. For selv om det kan være mange grunner til

at tilliten er brutt, derav noen ganger forhold som ligger langt tilbake i tid, har alle de foresatte jeg har snakket med et *ønske* om å ha et godt forhold til skolen, de *ønsker* å ha tillit til de som jobber der. Men da må de oppleve at de, og eleven, blir tatt på alvor. Og selvfølgelig at eleven får det bra på skolen.

Skolen på sin side kan nok noen ganger oppleve de foresatte som lite konstruktive, at de ikke støtter eleven slik skolen skulle ønske, eller at foreldrene snakker ned skolen slik at eleven selv får et dårligere forhold til skolen enn det kanskje egentlig er grunn for. Noen ganger blir elever utsatt for grov omsorgssvikt, og da er det skolens plikt å melde fra til barnevernet.

Kunnskapsløftet for grunnskolen slår fast at elevenes læringsmiljø også omfatter foreldrene. Skolen har utfra dette en forpliktelse til både å informere, ha dialog med og la foreldrene ha medvirkning i spørsmål som angår deres barn. Det påpekes at hvis skole-hjem-samarbeidet ikke fungerer, kan det være til hinder for at foreldrene blir en ressurs for opplæring av elevene og det som skjer i skolen.

Utdanningsdirektoratet gir skolen et stort ansvar for at skole-hjem-samarbeidet fungerer.

I artikkelen «Samarbeidet mellom hjem og skole» står følgende å lese: **«Skoleledelsen har ansvar for å sørge for (...) å finne frem til strategier som skal følges når samarbeidet blir vanskelig.»** Og videre: **«Det er studier som indikerer at et godt skole-hjem-samarbeid særlig fungerer som en beskyttelsesfaktor med hensyn til faglig utvikling for barn som lever med risikofaktorer knyttet til familien.»** **«En positiv og støttende skolekultur vil føre til at både elever og foreldre opplever at de blir respektert og tatt på alvor i skolen. (...) For å involvere seg må foreldrene første og fremst føle seg verdsatt og ønsket som en samarbeidspartner i skolen, og de må føle tillit til skolen og lærerne. (...) Det er videre helt nødvendig at det i samarbeidet legges vekt på å bygge på og fremme foreldrenes egne ressurser og sterke sider. Empowerment – mobilisering av egne krefter – bør brukes som strategi, da dette vil sørge for at foreldrenes maktesløshet reduseres, og at de blir i stand til å innta en gjensidig rolle i samarbeidet med skolen.»**

Pedagogikk-professor Thomas Nordahl peker på hvordan lærernes oppfattelse av de foresatte er av stor betydning. **«Hvis lærerne oppfatter at et barn har dyktige foreldre, tror de at barnet blir dyktig. Det er veldig gunstig for det barnet. Men det er dessverre også motsatt: Hvis vi tror at et barn har foresatte som ikke er så ressurssterke og som ikke følger opp, får læreren lave forventninger. Og blir et barn møtt med lave forventninger, så utvikler det seg dårlig.»**

Jeg skulle ønske jeg kunne si at alle foresatte og alle elever blir møtt på samme måte av skolen. Men jeg er dessverre ikke alltid sikker på om det er tilfellet:

«Det ligger negative holdninger til meg i disse papirene til skolen. Jeg er så forbanna sliten av å måtte jobbe så hardt for å bevise hele tiden.» (Mor til elev på mellomtrinnet).

«Vi har bedt læreren ringe. Hun ringer ikke tilbake. Vi blir ikke møtt på noen ting. Vi får ingenting igjen. Vi ser ikke at DE ønsker et samarbeid. Vi føler at vi blir de vanskelige foreldrene.» (Foresatte til elev som i lang tid har hatt en tidvis svært vanskelig situasjon på skolen.)

Jeg tror ikke skoleansatte alltid er klar over den makten de faktisk har i samarbeidet mellom hjem og skole, og hvor «liten» og avmektige noen foresatte kan føle seg i møte med skolen:

«Jeg er livredd.» (Foresatt til elev på mellomtrinnet før møte med skolen).

Noen ganger kan skoleledelsen oppleve saker (og noen ganger de foresatte) som vanskelige. Men, som lederen i Foreldreutvalget for grunnskolen har sagt: **«De foresatte er ikke problemet. De foresatte er del av løsningen.»**

Det er jeg enig i.

Som skole kommer man så mye lengre med en ydmyk holdning. Der man ikke automatisk går i forsvar. Der man ikke krangler om skyld, men ser på løsninger. Og der man faktisk tar ansvar for de feilene man gjør. Jeg blir noen ganger forundret over hvor tilsynelatende vanskelig det kan være for skolene å innrømme en feil. Av og til er feilen liten, men åpenbar: Skolen har glemt å svare, de har glemt å kalle inn, de har ikke fått ut referatet for forrige møte, osv.

Av og til handler det om større saker: At et barn har hatt det vanskelig på skolen i årevis uten at skolen har klart å skape et miljø der eleven har det trygt og godt. Jeg har lurt på om vegringen for å ta ansvar skyldes at skolene er redde for at slike innrømmelser kan bli brukt mot dem i en rettsal el. likn. Men her tror jeg de forregner seg. OG heldigvis, bare det siste året har jeg observert at flere og flere skoleledere faktisk klarer å si: **«Dette må jeg bare beklage.»** Eller, **«OI, der bommet vi.»** Eller: **«Dette har vi ikke fått til.»** Og ikke bare sier: **«Beklager at det gjorde at du ble lei deg»**, men snarere: **«Unnskyld. Dette var dumt og det var min feil.»** Skolen skal og må være mer lojal mot elevene enn mot de andre ansatte på skolen. Min sterke erfaring er at dette tar ned konfliktnivået dramatisk, og at løsningen for elevene blir lettere å finne.

En ansatt hos Fylkesmannen sa en gang til meg:

«Noen ganger lurer jeg på: Har de på skolene prøvd med empati?»

Ja, de foresatte setter pris på empati. Men de foresatte ønsker også ærlighet. Jeg sitter noen ganger i møter med skole og foresatte og får en klar følelse av at det er noe skolen mener om denne eleven som de ikke sier høyt. Det kan for eksempel handle om at den aktuelle eleven ikke alltid selv har ideell atferd, at hun selv kan plage andre, kanskje sabotere de mulighetene hun får, men så velger skolen å ikke si dette til de foresatte. Det er ikke ideelt. Skal man løse en sak, må fakta på bordet, også de som ikke er så hyggelige. Min sterke opplevelse er at foresatte både ønsker og trenger sannheten. De fleste vet om det når deres eget barn ikke alltid oppfører seg bra. De fleste tåler å høre det. Det øker også sjansen å få til en løsning når alle ting kommer frem i lyset, i stedet for at skolen lar være å si ting, kanskje fordi de ikke tør.

«Læreren var søt, hun, og hun sa bare at datteren vår er «kjempeskjønn». Det har hun rett i. Men vi vet jo at datteren vår kan oppføre seg svært utfordrende noen ganger. Hvorfor sier skolen det ikke bare slik det er?» (Mor til elev på småskolen).

3.4 Kommunikasjon

Søgne scorer i Foreldreundersøkelsen høyere enn snittet nasjonalt i spørsmålet om kommunikasjonen mellom hjem og skole er god. Det er likevel et fall her i Søgne fra 2016/17 til 2017/18.

Systemet er ikke alltid lett å forstå, for hverken elever eller foresatte.

En forelder ringte meg med panikk i stemmen og fortalte at skolen hadde meldt ham til barnevernet. Da jeg fikk se på papirene, så jeg at det skolen, helt korrekt, hadde gjort, var å melde eleven opp til

PPT. Da er det fint å kunne forklare den foresatte hva PPT er og gjør, og at dette er noe annet enn Barnevernstjenesten.

Kanskje skolene av og til overvurderer hva foresatte vet og forstår. Jeg tror heller ikke alltid at skolen tar inn over seg at de foresatte ikke vet hva skolen mener når de sier at **«de jobber med saken»**. Som elevombud vet jeg at skolene og klassene er i en kontinuerlig prosess, der mange ansatte anstrenger seg for at resultatet skal bli best mulig. Dette vet ikke uten videre foreldrene. Kanskje har de tidligere hørt fra skolen at: «Skolen jobber med saken», men så har de ikke over tid sett noen forbedring. Det skaper ikke tillit. Jeg ser igjen og igjen og igjen at tilliten øker når de foresatte får så konkret informasjon som mulig om det som gjøres. Dette kan gjøres uten at det hverken går utover taushetsplikten eller skolens behov for å få jobbe i ro med sine egne indre prosesser.

Uansett om det er store problemer med miljøet i en klasse eller ikke, kan de foresatte også, med fordel, involveres. De foresatte kan gjøre svært mye hjemmefra – både i forhold til egne barn, og i forhold til å arbeide med at alle elever skal ha noen å være sammen med. Men det er ikke alltid de vet om hva som skjer:

«Vi skjønnte etterpå at det har vært et nokså forferdelig miljø i denne klassen nesten hele året. Med vold og utagering og utestenging og plaging av både elever og lærere. Men vi hørte ikke et pip om det fra skolen. Var mitt barn en av de som gjorde dette? Det har jeg aldri fått vite.» (Far til elev på småskolen).

Jeg er sikker på at det lønner seg å involvere de foresatte i miljøet med å bedre et klassemiljø. Klart det tar tid. Både å gi generelle tilbakemeldinger (for eksempel på ukeplanen) og å holde dialogen oppe med foresatte i vanskelige enkeltsaker:

«Hvis vi bare hadde fått beskjed! Hva som har gått bra denne uka, og hva som ikke har gått så bra. Da hadde vi visst hva vi skulle snakke med barna våre om!» (Tillitsvalgt foresatt).

«Jeg føler ikke at skoleledelsen er vanskelig. De er hyggelige. Jeg forstår bare ikke hvorfor jeg ikke får tilbakemelding på det jeg har spurt om. Jeg får ikke svar.» (Mor til elev på mellomtrinnet).

Mye hadde vært gjort hvis alle foresatte fikk svar, eller ble ringt opp igjen, når de tar kontakt med skolen.

3.5 Dokumentasjon

«Da vi fikk ut elevmappa hennes, oppdaget vi at ikke en eneste av alle de epostene som har gått frem og tilbake om denne saken var arkivert. De skal jo arkiveres?» (Mor til elev på mellomtrinnet).

Den nye loven, med omfattende aktivitetsplikt og dobbel dokumentasjonsplikt, har økt papirarbeidmengden formidabelt for flere rektorer. Fylkesmannen har fått økte midler til å håndtere den nye opplæringsloven. Det har ikke skolene fått, selv om det er der arbeidet skal gjøres.

Det hender nok at det kuttes litt i svingene på papirarbeidet. Det kan være forståelig, rektorer og avdelingslederne har et voldsomt arbeidspress. Men det er ulovlig. Og der saker får et rettslig etterspill, er det det som er dokumentert som teller, ikke det som faktisk er gjort, uten at det er blitt dokumentert.

Av og til blir de lovpålagte tidsfristene brutt, og ofte er dokumentasjonen ikke i tråd med det loven pålegger skolen. Jeg har for eksempel vært på mange møter på skolene der det aldri har blitt skrevet

referat. Dette skjer likevel sjeldnere og sjeldnere.

I andre saker har de foresatte hatt innsigelser mot referater fra møter som er avholdt i en sak, og har meldt dette til skolen. Noen ganger tar skolene konsekvensen av dette, og legger innsigelsen inn som et tillegg til referatet eller skriver tilføyelsen inn i neste referat. Andre ganger lar skolene rett og slett bare være å gjøre dette. Dette går utover rettssikkerheten til elevene.

Med tanke på at dokumentasjonen glipper noen ganger, utgjør den dokumentasjonen jeg gjør (og arkiverer) en ekstra rettssikkerhet for elevene i Søgne-skolen.

3.6 Vaktordning i friminuttene

Noen skoler i Søgne har arbeidet systematisk med vaktordningen i friminuttene det siste året. At de voksne som er der, ikke har fri til å skravle med andre voksne, men faktisk skal være aktivt observerende og aktivt handlende overfor elevene, slik loven krever. Jeg tror dette begynner å sive inn, uttalelser fra elever som:

«Vaktene så at det skjedde, men de gjorde ikke noe!» hører mer til i fjoråret enn til 2018. Men det er nok likevel noe til å hente her:

«Han forteller at de voksne som har vakt i friminuttene er mest opptatt av å prate med hverandre» (Far til elev på småskolen).

Det er ikke slik at de voksne øyeblikkelig skal gripe inn i alle uenigheter som oppstår i en skolegård. Det kan være bra å la elevene bryne seg på hverandre, og la dem finne ut av ting selv. Barn i vekst må stadig øke og utvide sin sosiale kompetanse. Men de voksne skal følge med, skal aktivt gripe inn og stoppe mobbing og krenkelser, og de skal være spesielt obs på sårbare elever. Jeg får mange henvendelser om at de ansatte venter med å gripe inn i en situasjon til situasjonen i skolegården har eskalert og blitt mye verre, og mye større, enn den behøvde å være.

3.7 Manglende avdekking av diagnoser

Som nevnt side 14: Flere elever og foresatte forteller meg at eleven, etter å ha kjempet med ordene og med læring i sju lange år på barneskolen, etter bare noen få uker på ungdomsskolen fikk en dysleksi-diagnose. Det er en forferdelig opplevelse for et barn å måtte kjempe med ordene i så mange år, uten å ha fått hjelp og forståelse av at dette faktisk ikke handler om å ta seg sammen. For meg er det vanskelig å forstå at dette kan gå under radaren på barneskolen. Det samme har jeg sett med barn som har fått en adhd-diagnose altfor sent. De foresatte forteller i disse tilfellene som regel at de i årevis har bedt om å få eleven utredet, men er blitt møtt med utsagn om at det er for tidlig å henvise eleven til PPT, eller at PPT har sagt at eleven trenger mer tid. Dette er selvsagt bare «den ene siden» av historien, og jeg har ikke verifisert historiene. Spørsmålet er likevel vel verdt å stille: Får barn med diagnoser tidlig hjelp og innsats?

3.8 Traumebevisst praksis

Ikke så rent få elever i Søgne-skolen har med seg forskjellige traumer i bagasjen. Andre er dessverre blitt påført traumer på skolen. Slike elever har et annet og mer følsomt «alarmsystem» i kroppen – den fysiske «krisealarmen» kan slå seg på i situasjoner som minner om det opprinnelige traumet, men som i seg selv ikke kvalifiserer til en slik reaksjon. Å håndtere elever med traumer på en god og hjelpsom måte krever kunnskap om hva traumer er og hva de skaper i et barn. Dette er ikke noe lærere har i sin utdanning. Og i praksis ser jeg hvordan skolen av og til kan gjøre en situasjon verre

for en elev fordi de ansatte kanskje ikke har kompetanse om dette.

Hvordan møter man som offentlig ansatt barn med slike utfordringer? Hvilke virkemidler fungerer overfor disse, og hvilke fungerer mot sin hensikt?

RVTS (Ressurscenter om vold og traumatisk stress) har inngått avtale med Søgne kommune om at 200 deltakere fra forskjellige enheter og tjenester i Søgne skal delta i et kompetanseprogram innenfor traumebevisst praksis. Programmet skal gå over halvannet år, og starter etter planen til høsten. Dette er selvsagt bra. Tre av de kommunale skolene i Søgne har imidlertid takket nei til å delta i dette kompetanseprogrammet. Dette kan ha å gjøre med noe kommunalsjef oppvekst sa i Tjenesteutvalget 9. mai i år:

«Det er «Inkluderende læringsmiljø» som er hovedfokus nå. Det er ikke ønskelig å «hoppe på» alt for mye, slik at vi sprer oppmerksomheten på for mange ting samtidig.»

Et alternativ, som ikke er av samme kaliber, men som likevel hadde vært et viktig bidrag, ville være å tilby alle ansatte en kursdag om dette. Barnehagesektoren hadde våren 2018 et slikt seminar med Barnefokus Sør, et foretak som tilbyr rådgivning, veiledning og undervisning for det offentlige hjelpeapparatet innenfor tema som omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep mot barn. Jeg tror en slik dag ville ha betydd en forskjell i praksis for mange elever i Søgne-skolen.

3.9 Samarbeidslæring

Tjenesteutvalget i Søgne fikk i februar 2018 en kort gjennomgang av modellen med såkalt «Samarbeidslæring» (Cooperative learning), som i løpet av relativt kort tid er tatt i bruk på Tinntjønn. Her har elevene en mer aktiv rolle i egen læring enn tradisjonell tavleundervisning, og lærer til og av hverandre i små, fleksible grupper. Samarbeidslæring er etter hvert blitt en velprøvd arbeidsmåte i undervisning og er basert på en bred forskning. Forskningen viser at vel utført samarbeidslæring skaper større evne til problemløsning og kritisk tenkning, og styrker evnen til å lytte og forstå. Dette gjelder både for faglig «sterke» elever, og for elever som strever faglig. Fra mitt ståsted kan jeg bare bekrefte dette inntrykket, fra flere av elevene på Tinntjønn. En av dem sa til meg i høst:

«ALLTID har gruppearbeid vært det KJEDELIGSTE som fins på skolen. Men nå er det det GØYESTE!»

En annen elev sier det slik: **«Jeg føler at det får flere til å delta. Når vi gjør oppgaver er det ikke alltid alle som gjør oppgaver, men når vi samarbeider blir alle med, alle må gjøre noe, og alle lærer.»**

Jeg applauderer samarbeidslæringsmodellen, og vil oppfordre skolene til å ta dette i bruk.

3.10 Livsmestring

UiA-forsker og pedagog Lise Barsøe er en av de som foreslår et eget livsmestringsfag i skolen. Jeg mener det er en svært god ide. De fleste barn og ungdom bruker mye mer ressurser på å håndtere livet sitt, på sosiale utfordringer de kan ha hjemme, på fritidsarenaer og på skolen, enn å lære fag. Og her er det store forskjeller. Noen elever får med seg mye «mestringsbagasje», med et utvalg av kunnskap, redskaper og verktøy til å håndtere de fleste av dette livets utfordringer, og er så å si ferdig rustet til voksenlivet lenge før de er myndige. Andre har ikke begrep på hverken personlig økonomi, renhold, klesvask, om følelseshåndtering eller om psykiske lidelser før de plutselig har flyttet hjemmefra og må klare seg selv.

Det har det siste året vært en god del Søgne-elever som sier til meg at de savner mer «Læring om

livet» i skolen. Og læring om livet i dybde:

«Ja, jeg tror det var en som sa noe til oss om grenser og kropp i sex- og samlivssuka. Men jeg husker jo ikke hva han sa akkurat», som en ungdomsskoleelev uttrykker det.

Mental helse Norge hadde i 2017 en sms-aksjon for mer psykisk helse i skolen. Denne engasjerte mange av Søgnes ungdommer: De ba om mer psykisk helse i skolen. Dette sier ungdommer også til meg: De trenger mer om dette! En tidligere elev som har psykisk utviklingshemming i nær familie har gitt uttrykk for at de ikke hadde NOE om dette temaet i hele grunnskolen. Jeg vet ikke om det er riktig, men opplevelsen var slik, og den var sår.

Søgne har en fin Livsmestringsplan, med en såkalt «rød tråd» gjennom hele løpet, fra fosterstadiet til voksenalder. Denne ble presentert for Tjenesteutvalget nå i mai. Her er mange viktige og gode temaer tenkt tatt opp «over langs» i hele løpet.

Med et blikk på hva som snart kommer i ny overordnet læreplan for grunnskolen på dette feltet, vil jeg vil likevel ta til orde for et eget livsmestringsfag i skolen. Den enkelte kommune har en viss frihet over egne skolars timeplan, så det er mulig å gjøre dette.

3.11 Skolenes bruk av Elevombudet

Som Elevombud har jeg få eller ingen rettigheter. Elevombudet har ikke, og skal ikke ha, innsyn i elevmapper. For å gå inn i en enkeltsak må Elevombudet inviteres inn i den, av enten en elev, foresatte eller av skolen. Setningen jeg av og til får høre:

«Å, er du inne i saken, jeg trodde ikke det var SÅ alvorlig?» bygger altså på en misforståelse. Det er ikke alvorlighetsgraden som gjør at Elevombudet er inne i en sak, men om Elevombudet er blitt invitert inn i den eller ikke. Ofte er det en sammenheng med alvorlighetsgrad (at foresatte kommer til meg hvis saken oppleves som alvorlig), men det er altså ingen direkte sammenheng her. Jeg kan derimot på egen hånd gå inn i generelle saker eller problemstillinger, og det gjør jeg også, med jevne mellomrom. Dette avspeiles blant annet på Elevombudets Facebookside, der jeg legger ut saker med oppfordringer (for eksempel om å slette appen [Sarahah](#)), informasjon om forhold (forskjellige spill eller trender på sosiale medier) eller bekymrings saker (for eksempel tidvis svært høyt inntak av [energidrikker](#) blant barn, [hærverk](#) utenfor skoler osv.).

Jeg har således slett ikke «det fulle bildet», og det skal jeg heller ikke ha. Elevombudet skal derfor ikke opptre som en «dommer» eller en «megler» mellom for eksempel to foresatte til et barn som står i strid mot hverandre, eller mellom foresatte til forskjellige barn som har en uoverenstemmelse eller står i en mobbesituasjon. Min rolle er først og fremst å være en link mellom en elev/dens foresatte til skolen, og noen ganger mellom en elev/dens foresatte til andre instanser, der det er berørte forhold som innvirker direkte på elevens skolesituasjon.

Hvis det innhentes samtykke fra elever og/eller deres foresatte, kan skolen invitere Elevombudet inn i en sak med navngitte elever. Dette gjør ikke skolene så ofte i dag. Jeg vil gjerne gjøre skolene oppmerksomme på denne muligheten, her mener jeg det er noe å hente. Hvis kommunikasjonen med de foresatte oppleves utfordrende, eller hvis skolene «står fast», kan de vurdere å kontakte Elevombudet. De fleste foresatte har ikke noe imot å gi et slikt samtykke.

Skoleansatte kan også lufte en sak eller et sakskompleks anonymt. Det gjøres i noen grad i dag, og det kan fungere.

En annen mulighet skolene har, er å gjøre de foresatte aktivt oppmerksomme på muligheten av at de

kan kontakte Elevombudet. Jeg vet at enkelte av rektorene gjør dette i dag, men jeg tror potensialet her er større enn det som er tatt ut til nå.

Ved en gjennomgang av alle de kommunale skolenes hjemmesider i Søgne, kan jeg ikke på en av dem finne en lenke eller noe info om Elevombudet. Jeg slipper absolutt til på skolens foreldremøter, og det viser seg jo at folk finner frem til Elevombudet likevel. Men jeg stusser litt på dette – og håper skolene ser at Elevombudet er en ressurs, for elevene, for de foresatte, men også for seg selv.

3.12 Elevombudets mandat

Elevombudet har til nå hatt som mandat de elever som går på de kommunale grunnskolene i Søgne. Jeg har derfor måttet avvise flere henvendelser fra foresatte til elever på de private skolene. Jeg tenker at det er naturlig at Elevombudet kan ha som sitt mandat også de Søgne-elevene som går på andre skoler. Dette er også noe KomFug har etterspurt. Dette utgjør per 01.05.2018 206 elever, fordelt på fem skoler. Jeg skal få til dette uten å måtte utvide min stillingsprosent.

3.13 Budsjetter

Søgne kommune har de siste årene tatt et løft for skolen, blant annet med ansettelsen av miljøterapeuter, med opprettelse av et beredskapsteam mot mobbing og opprettelsen av et elevombud. Vi ligger godt an i forhold til sammenliknbare Kostra-kommuner.

Lærere som før har arbeidet i andre kommuner, forteller meg også at de opplever at de økonomiske rammene og ansatte-tettheten i Søgne-skolen er bedre enn i kommunene de har arbeidet i før.

Søgne-skolen har utvilsomt tatt flere viktige skritt i riktig retning.

Pengene strekker likevel ikke alltid til på skolene. Dette har vært oppe som politisk sak nå i mai-18, der politikerne har vedtatt at to Søgne-skoler skal slippe å «ta inn» merforbruket fra 2017 i 2018. I disse tilfellene handler det ikke om at skolen har vært råflott eller sløsete, men om at disse skolene har og har hatt elever som har sammensatte og kompliserte problemstillinger som MÅ håndteres, for eksempel i forbindelse med elever som noen ganger er farlige for seg selv og andre. Mye kan gjøres ved effektiv bruk av virkemidler og gjennomtenkt bruk av ansatte. Men mai-vedtaket om «ettergivelse av gjeld» er helt i tråd med Opplæringslovens §13.1: «Kommunen skal oppfylle retten til grunnskoleopplæring etter denne lova for alle som er busette i kommunen.»

Det er altså ikke snakk om at den nye sterke mobbeparagrafen i Opplæringsloven skal oppfylles i **den grad** kommunen har råd til det. Lovkravet er absolutt.

Vi vet at kampen om offentlige midler bare vil tilspisse seg og bli hardere de neste årene. Dette krever nøysomhet og budsjett disiplin. Likevel lurer jeg av og til på om rektorene i hele Norge, også i Søgne, kan være i overkant lojale.

Både FN's barnekomite og UNICEF har uttrykt bekymring over den store variasjonen det er i norske kommuners omfang og rammer i tjenestene rettet mot barn. Ifølge Barneombudet viser forskning at det er en helt klar sammenheng mellom ressursbruk og kvalitet i tjenestene. Altså: Kommunene får kvalitet direkte igjen for hver krone de legger inn.

Den amerikanske nobelprisvinneren i økonomi James Heckman har vist hvordan offentlige investeringer i tidlig barneår og skole gir samfunnet direkte tilbake økonomiske gevinster som tilsvarer 10 ganger investeringene. Tidlig innsats, og kvalitetssikret bruk av denne innsatsen, kan redde barn, og hvis vi skal tro disse tallene, også fremtidens budsjetter.

3.14 Foreldre: Nettet

Oppfordringene mine på dette og neste punkt er til foresatte til elever i Søgne kommune. Foresatte er dessverre naive overfor egne barns nettbruk. Og jeg opplever at foresatte i Søgne abdiserer mer og mer overfor sine barns ønsker på nettet. Tall fra Medietilsynet viser at nettet er en klar kilde til konflikt og uenighet mellom foreldre og barn. 23 % av 9–16-åringene svarer at de er uenige med foreldrene om hva de skal få lov til å gjøre på internett, mens 44 % rapporterer om uenighet knyttet til tidsbruk på internett. Men til tross for at mobilen er det verktøyet barn og unge bruker mest, er det mobilbruken foreldrene selv oppgir at de snakker minst med barna om.

Barneombudet har nylig publisert rapporten «Alle kjenner noen som har opplevd det», om seksuelle krenkelser blant unge. Rapporten er basert på møter med 200 ungdommer fra hele landet. Der konkluderer barneombud Anne Lindboe med at seksuelle krenkelser blant ungdom må tas mer på alvor, og at også **foreldre** må ta et større ansvar. Hun forteller at de unge ønsker dette, og påpeker at de seksuelle krenkelsene de har sett ungdom utsettes for er utbredt, det er grovt, og får store konsekvenser for mange.

Men mange foreldre er i praksis ikke «logget på» i det hele tatt, og aner ikke at barna deres blir utsatt for seksuelle krenkelser på nett. Tallene viser at det er et stort gap mellom de foresatte som kjenner til at deres barn har opplevd uønskede delinger av nakenbilder, eller seksuelle kommentarer på nett, og de som faktisk får det.

Også Medietilsynet mener foreldrene i større grad må på banen her.

Dette kan jeg si meg enig i. Også i Søgne er mange foreldre skremmende kunnskapsløse i forhold til den digitale utviklingen. Og av og til lurer jeg på om det er komfortabelt å fortsette å være det. Mobilen er ingen barnevakt der foresatte kan logge seg av. Mobilen er de fleste elevers kjæreste eiendel, og det er gjennom mobilen de ser på verden, på hverandre og seg selv. Hvis foresatte «kobler seg på» barnas nettbruk i tidlig alder, mens barna enda synes det er gøy at de voksne er interessert, kan det skapes en sunn og konstruktiv dialog, der barn og voksne i fellesskap kan orientere seg i den digitale virkeligheten. Barna ønsker å vise sine foresatte ting, i hvert fall når de er små. Jeg vil oppfordre til å la barna få vise hva de kan, hva de synes er interessant! Så kan voksne være nysgjerrige sammen med barna.

Youtube-gaming, for eksempel, er stort for mange barn i Søgne. Her sitter barna i timevis og ser på at *andre* barn/voksne spiller dataspill. I stedet for å himle med øynene, kan man snakke med barna om dette, finne ut hvilke youtubere de følger, og se litt på noen av videoene for å oppdatere seg. Spør barna om hvorfor de liker en bestemt YouTube-kanal, og i prosessen få dem til å selv reflektere. Man kan også be barna skru opp lyden på høyttaleren. Det gjør at man har en viss grad av oversikt, lærer selv, og kan bli oppmerksom på innhold som man kanskje ikke ønsker at barna skal oppleve hos denne strømmegiganten. Det kan dukke opp spill med høy aldersgrense på disse kanalene, eller andre ting som en ikke ønsker at barnet skal se på. Så det kan være greit å være oppdatert på hva ulike youtubere typisk legger ut. Store, anerkjente youtubere er generelt mer forutsigbare på hva de legger ut av innhold, enn mindre og ukjente aktører. I tillegg finnes det et filter, en «begrenset innhold-modus» på YouTube, som luker ut noe, men ikke alt. Ingenting kan uansett erstatte at man som forelder engasjerer seg i det barna gjør på nett. Og det har en enorm verdi at barna ser at en

som voksen engasjerer seg og er nysgjerrig på en positiv måte.

Jeg tror det er viktig. Barn i stadig yngre alder eksponeres for hatuttrykk, vold, nettovergrep og for voksen seksualitet på nettet, i en eller annen form. Barna tør som regel ikke fortelle om dette. Men det kan være nesten umulig å håndtere dette alene.

Som Elevombud ser jeg at det som kanskje hindrer barn og ungdom i Søgne mest i å fortelle sine foresatte om ubehagelige ting de har opplevd på nettet, er frykten for å miste tilgang til sin mobiltelefon og/eller sosiale medier. Noen voksne bruker inndraging av mobiltelefon og avinnstallering av apper til sosiale medier som reaksjon når barna deres forteller om vonde ting som har skjedd på nett. Dette resulterer imidlertid som regel med at barna deres slutter å fortelle. Det er uheldig, for når de blir krenket på nett, eller får spredd bilder av seg selv, trenger de virkelig noen voksne til å hjelpe seg til å håndtere situasjonen. Jeg anbefaler derfor alle foresatte om å ha regelmessig dialog med sine barn om den digitale verdenen, hva barna er interessert i, hva de synes er gøy, hva de kanskje ikke liker så godt, og hva som er nytt. Selv om jeg ikke vil oppfordre til å «bryte seg inn» på sine barns mobiler, er det viktig å være pålogget og informert om det som skjer.

Vi har uansett ingen kontroll: Det er elever i Søgne som innstallerer apper på sosiale medier på vei til skolen, og avinstallerer dem igjen hver dag på vei hjem.

Det samme spriket mellom de foresattes kunnskap og virkelighet som vi så i forhold til seksuelle krenkelser, finner vi også i forhold til spill.

Medietilsynets 2018-undersøkelse avdekket at 6 prosent av foreldre med barn i alderen ni til elleve år oppgir at de tror barna deres har spilt spill med høy aldersgrense, mens det som nevnt over er 25 prosent av barna selv som sier de har spilt voksenspill.

Jeg anbefaler på det sterkeste at foresatte sjekker, for eksempel på Barnevakten.no, eller henvender seg til chattetjenesten snakkospill.no, hva spillene representerer og inneholder. Jeg anbefaler også at foresatte er konsekvente med anbefalte aldersgrenser på både spill og sosiale medier.

3.15 Foreldre: Mobbing, krenkelser og uønsket atferd

«Foreldrene til ingen av de andre gjorde en dritt» (Gutt, storskolen).

Jeg tror alle foresatte kan ha godt av å få av seg sine egne mentale briller når vi ser på egne barn. Erfaringen viser at foresatte står i overhengende fare for å bli blinde for egne barns feil og mangler. En har rett og slett en tilbøyelighet til å tro at egne barn er bedre enn andres barn. Det er menneskelig, men det er uheldig. Det er ikke få ganger jeg har blitt fortalt av elever og foresatte i Søgne at foresatte til en elev, som bevislig har krenket en medelev, nekter for at det kan ha skjedd, eller ikke makter å ta det inn over seg. Dette skader relasjoner og gjør det vanskeligere for den som er krenket å reise seg. Det er heller ikke bra for et barn som mobber eller har annen uheldig atferd å ikke bli korrigert. Forskning viser helt tydelig at det er de barna som mobber andre som har de dårligste oddsene for å klare seg i voksenlivet.

Men helt ny forskning viser at også de «usynlige» støttespillerne til mobbing og krenkelser, både i skolegården og på nett, har en dårligere utviklingskurve enn de som enten ikke står og ser på, eller de som aktivt prøver å stoppe krenkelsene. Vi gjør våre barn en stor tjeneste hvis vi lærer dem hva som er rett, til å stå opp for det som er rett, og til å stå opp for de som blir plaget.

DEL 2

4. Politisk prosess rundt elevombudsordningen i 2017

4.1 Bakgrunn:

28.01.2016 vedtok kommunestyret i Søgne at det skulle etableres et elevombud i inntil 50% stilling for skolene i Søgne i en prøveperiode på 2 år.

18.05.2016 ble Tone Martha Sødal ansatt i 50 % prosjektstilling som Elevombud i Søgne kommune.

4.2 Evaluering

I saksframlegget til møte i formannskapet 18.10.2017 hette det:

«Elevombudet tiltrådte stillingen i august 2016 og midt i neste budsjettår skal det, iht vedtaket, tas stilling til om ordningen skal videreføres. Ettersom prioriteringer i økonomiplanen gjøres før årsskiftet, er det ønskelig å hente inn hvilke erfaringer organisasjon og innbyggere har med elevombud i Søgne.»

Formannskapet vedtok å nedsette en politisk arbeidsgruppe for å få evaluert erfaringene med elevombud i Søgne kommune. Følgende politikere ble oppnevnt til arbeidsgruppen:

Christian Eikeland (FRP), Sigrun Sæther (KRF) og Bjørn Egeli (AP).

I formannskapet 29.11.2017 ble arbeidsgruppens mandat beskrevet:

«Arbeidsgruppens mandat har vært å innhente erfaringer og evaluere disse med tanke på elevombudets videreføring og med tanke på om mandatet er dekkende for å ivareta et trygt og godt læringsmiljø for alle elever i Søgneskolen.»

Arbeidsgruppen beskriver i saksdokumentene sitt arbeid og sine konklusjoner slik:

«Elevombudet har vært politisk og administrativt selvstendig i sin utførelse av oppgavene. Arbeidsgruppen har etter forespørsel fått skriftlig innspill fra organisasjonssjef Gustav Skretting. Her beskrives administrative forhold knyttet til elevombudet og informasjon om elektronisk arkivering og dokumentasjon av elevombudets arbeid. Kommunalsjef oppvekst Jon Wergeland og kommunalsjef helse- omsorg Svein Risset har beskrevet erfaringer på sektorene. Elevombud Tone Martha Sødal redegjør for sitt arbeidet og erfaringer. Det er også kommet innspill fra Kommunalt foreldreutvalg.

I tillegg har flere enkeltpersoner gitt direkte tilbakemelding til politikerne i arbeidsgruppen vedrørende egne erfaringer med ordningen med elevombud.

Arbeidsgruppen har hatt samtaler med; Ordfører Astrid M. Hilde, kommunalsjef Jon Wergeland og elevombud Tone Martha Sødal.

På bakgrunn av de innkomne innspill, samtaler og tilbakemeldinger vil arbeidsgruppen trekke frem følgende funn og anbefalinger:

Arbeidsgruppen har fått mange positive tilbakemeldinger på at Elevombudet gjør en meget god jobb.

Hun følger opp sine oppgaver og utfører vervet på en svært god måte.

Det er kommet frem under evalueringen at oppgaver knyttet til dokumentasjon/arkivering er mer tidkrevende enn forventet. Det er behov for å se nærmere på grenseoppgangen mellom det faglige administrative ansvarsområdet og elevombudets arbeidsmandat.

Arbeidsgruppen anbefaler følgende:

- **Stillingen bør økes til 60%**
- **Stillingen bør gjøres fast**
- **Administrasjonen ser nærmere på grensesnittet mellom Elevombudets arbeidsmandat på**

den ene siden og det administrative faglige ansvarsområdet i de kommunale tjenestene på den andre siden. Det fremmes en sak til Formannskapet.»

Rådmannens forslag til vedtak var slik:

«Arbeidsgruppens evaluering av ordningen med elevombud tas til orientering.»

Ordfører Hilde (AP) fremmet endring til rådmannens forslag (endring i kursiv):

«Arbeidsgruppens *anbefalinger* av ordningen med elevombud tas til orientering»

Repr. Terkelsen (FRP) fremmet tilleggsforslag:

«Stillingen dekkes innenfor frigjorte lønnsmidler.»

Votering:

Rådmannens forslag til vedtak med endring og tillegg fra FRP enstemmig vedtatt.

Formannskapet vedtok enstemmig denne innstillingen til kommunestyret:

**«Arbeidsgruppens anbefalinger av ordningen med elevombud tas til orientering
Stillingen dekkes innenfor frigjorte lønnsmidler.»**

I kommunestyret 14.12.2017 fremmet ordfører Astrid Hilde (AP) følgende forslag:

- **Stillingen økes til 60%**
- **Stillingen gjøres fast**
- **Administrasjonen ser nærmere på grensesnittet mellom elevombudets arbeidsmandat på den ene siden og det administrative faglige ansvarsområdet i de kommunale tjenestene på den andre siden. Det fremmes en sak til formannskapet.**

Dette forslaget ble enstemmig vedtatt. Formannskapets innstilling ble dermed ikke votert over. Elevombudet ble formelt ansatt i 60 prosent fast stilling fra 01.01.2018.

4.3 Arkiv

Elevombudet har en selvstendig arkivdel i kommunens saksbehandlingssystem Ephorte. Det er bare Elevombudet selv, pluss to arkivansatte, som har tilgang til denne arkivdelen. Elevombudet arkiverer selv sine saker.

5. Elevombudets informasjonsarbeid

5.1. Utadrettet informasjonsarbeid

Elevombudet har egen logo. Den blir brukt på visittkort, på «bukken» ute på torvet når Elevombudet har drop-in-tid, på infoplakater og på presentasjoner når Elevombudet er ute og forteller om sitt arbeid, eller holder innlegg i en eller annen sammenheng. Jeg har fått mange henvendelser fra flere kanter i løpet av det siste året, både fra private firmaer som ønsker å høre om Elevombudets erfaringer, (noe jeg ikke har funnet tid til å prioritere), fra organisasjoner og etater som tangerer Elevombudets virkeområde, og fra andre norske kommuner. Det er flere kommuner i Norge som har fått med seg at Søgne kommune har fått et elevombud, og jeg har delt Elevombudets mandat og fjorårets rapport, og har forklart Elevombudets virke overfor flere representanter fra forskjellige kommuner i landet.

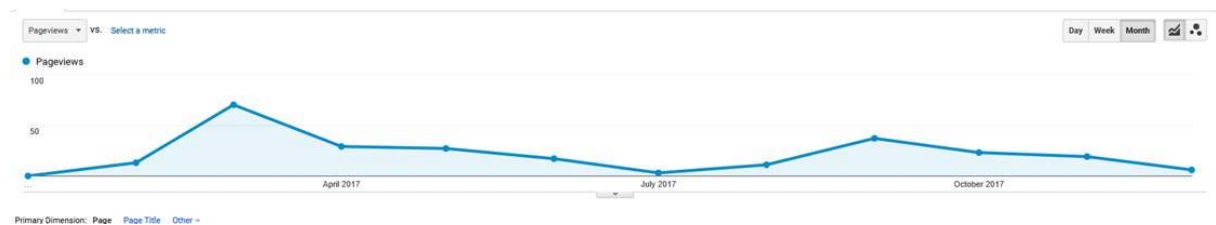
Elevombudet er på foreldremøtene med de kommende førsteklasseforeldrene på våren på alle barneskolene. I tillegg er Elevombudet fast til stede og presenterer seg på alle foreldremøter på skolene hver høst. Der har gjør jeg rede for Elevombudets mandat, hvordan jeg jobber, hvordan elever og foreldre kan få tak i meg, og snakker også litt om aktuelle problemstillinger angående det psykososiale miljøet på skolene. I 2017 valgte jeg å bruke noe tid på disse møtene til å snakke om aktuelle sosiale medier, og om utfordringer disse kan by på for elevene og for skolemiljøet.

Jeg er også invitert inn i alle klasser i ungdomsskolene. Der får jeg en skoletime til rådighet. Jeg tar der opp aktuelle problemstillinger, viser filmer og snakker om mobbing og krenkelser, snakker om at vi er forskjellige, ser forskjellige ut og har forskjellige behov – men at alle elever har rett til et miljø som er trygt og godt, der de ikke blir plaget eller krenket. Jeg tar opp hva som kan være drivkreftene i destruktiv atferd, hvordan man som medelev kan velge å stille opp og si fra hvis man ser noe som uheldig, eller at noen ikke har det bra. Jeg har fått mange fine diskusjoner og ordvekslinger med mange slags ungdommer her. Noen klasser er lett å få i tale, mens andre klasser er mer tause og tilbakeholdne. Jeg opplever likevel stor lydhørhet overalt, og kjenner at dette er et tema som berører elevene.

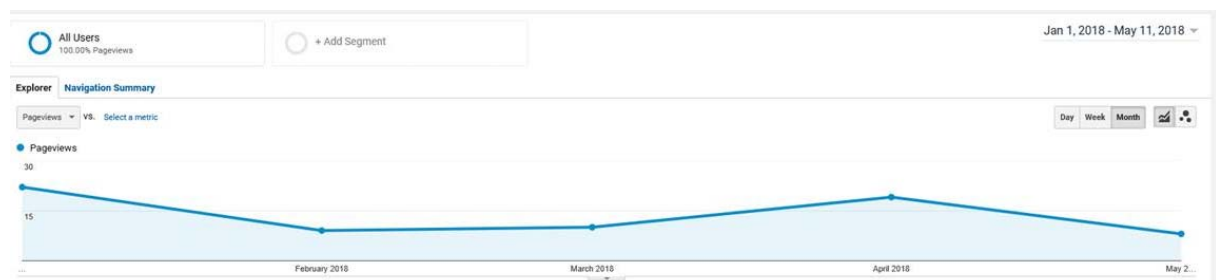
5.2. Websiden

Her er oversikten over treff på Elevombudets side på Søgne kommunes hjemmeside. Mitt inntrykk er at de fleste finner meg på andre måter enn på hjemmesiden, men det er viktig at informasjonen er tilgjengelig der, slik den er nå. På Elevombudets side ligger også linker til andre viktige sider/ressurser for elever og foresatte.

2017:

2018:

5.3 Elevombudet i analoge medier

Elevombudet har blitt intervjuet av de fleste av landsdelens mediaktører i 2017, angående tema og saker som har med mobbing og elevers psykososiale miljø å gjøre. Flere av dem har bedt om en uttalelse fra Elevombudet flere ganger. De fleste av disse sakene er blitt delt på nett og på Facebook, slik at de har vekket engasjement i hele fylket, og også i andre steder av landet. Elevombudet har i 2017 avtale med Søgne og Songdalen Budstikke om en fast gjestespalte, med bidrag ca hver 5.uke. For øvrig har Elevombudet uttalt seg i feature- og nyhetssaker i disse mediene i 2017:

- Fædrelandsvennen
- Vårt Land
- NRK Sørlandssendingen
- Søgne og Songdalen Budstikke
- N247

- Lindesnes Avis
- Sør-nett
- Fritidsnytt
- Kristiansand Avis

5.4 Elevombudet i digitale medier

Elevombudet har en egen Facebook-side. Der ligger Elevombudets oppdrag beskrevet, og der kan man komme i direkte kontakt med Elevombudet enten via en knapp der man kan sende en direkte epost, ved å sende direktemelding på meldetjenesten Messenger, eller ved å ringe via Messenger. For mange, som kanskje ikke er observante på muligheten av å finne kontaktinfo til Elevombudet på Søgnes hjemmeside, er Facebook en god «vei» inn. Direktemeldingene brukes i hovedsak til å opprette kontakt og for å avtale videre oppfølging.

På Elevombudets Facebook-side presenteres en miks av forskjellige typer stoff, som kan være av interesse for mange. Det er en åpen, offentlig side, og ikke et sted for å legge ut ting som kan være personsensitivt. Nasjonale saker som berører elevens skolemiljø, saker som ses som spesielt relevante fra Barneombudet, Medietilsynet, Kripos og andre aktører, samt saker fra lokalpressen om lokale forhold deles der. Jeg skriver og deler også egne innlegg. Siden har per 14.05 2018 665 «likes» og samme antall følgere. Lokale saker er de som vekker mest interesse.

Jeg har noen ganger i 2017 promotert saker som jeg har vurdert som spesielt viktige å få spredd. I disse tilfellene har jeg betalt Facebook fra 25,- til 170,- kroner for å få nyhetene opp i feeden til både de som allerede følger siden, samt noen som ikke gjør det. Facebook har nylig endret sine algoritmer slik at de aktørene som betaler for promoteringer får større uttelling for sin investering enn før.

Snap?

Jeg har vurdert å opprette en Snap-konto for Elevombudet. Det er på Snapchat ungdommene i første rekke er, og noen andre aktører som arbeider med ungdom har begynt å gjøre dette. Jeg har etter research og overveielse besluttet å ikke gjøre dette, i hvert fall ikke foreløpig. Jeg vurderer faren for å ikke kunne håndtere mottatte meldinger på en betryggende måte som stor. Snap-er «forsvinner» som regel etter kort tid. Som offentlig ansatt tjenesteperson påhviler det meg et ansvar for å forvalte, håndtere og dokumentere innkommen informasjon på en juridisk holdbar måte. Hva gjør jeg hvis noen sender Elevombudet en melding om at de trenger hjelp, ønsker å skade seg selv, eller i verste fall vurderer å ta sitt eget liv, kanskje midt på natten? Kanskje har jeg ingen kontaktinfo til vedkommende, kanskje vet jeg ikke en gang hvem dette er. En av de offentlig ansatte aktørene som har valgt å ha en Snap-konto, har overfor meg sagt at vedkommende opplever å være på gyngende juridisk grunn i forhold til Snap. Men siden vedkommendes klientgruppe er voksne ungdommer, fungerer det etter vedkommendes oppfatning likevel. Jeg, som har et ansvar for elever fra seks til seksten år, tror ikke Snap er en hensiktsmessig kanal for Elevombudet. Jeg opplever at selv om barn og ungdommer kanskje ikke bruker Facebook i stor grad, har «alle» en profil, og de vet at de kan komme i kontakt med meg der.

6. Elevombudets samarbeid med andre aktører

6.1 Politisk sektor

Ved at kontoret er plassert på rådhuset i Søgne har jeg enkel tilgang til kommunestyresalen, der politiske saker som angår Elevombudets mandat blir tatt opp. Jeg opplever å ha god kommunikasjon med alle Søgnes politikere. Jeg har i året som har gått hatt presentasjoner og vært tilgjengelig i

aktuelle saker som har vært behandlet i *tjenesteutvalget, formannskapet* og *kommunestyret*. Jeg har også blitt kalt inn til tjenesteutvalget ved enkelte andre anledninger, for å være tilgjengelig for spørsmål fra politikerne.

Jeg har hyppig kontakt med *ordfører* Astrid Hilde, som på vegne av formannskapet har et formelt løpende ansvar for Elevombudet. Ordfører oppleves tilgjengelig, og dialogen er god.

Ved en anledning møttes partiet De Grønnes *kommunestyrerepresentant* Yngvar Monstad, jeg og en Søgne-borger til en givende ordveksling og idemyldring om hvordan kommunen best kan ivareta sårbare barn og ungdom.

I 2017 ble jeg invitert til et møte *Arbeiderpartiets partisekretær* Kjersti Stenseng og *stortingsrepresentant* Kari Henriksen på ordførerens kontor. Der delte jeg Elevombudets mandat og arbeidsområde, samt fortalte litt om hvordan jeg utøver mitt arbeid i praksis.

Før valget i 2017 ble jeg invitert av Søgne Høyre til et møte med daværende *helseminister* Bent Høie. Han tok seg svært god tid, og jeg opplevde en interessert og lydhør minister, og fikk en god og fruktbar dialog med ham og hans reisefølge om utfordringer og muligheter.

Jeg vet at *Barne- og ungdomsrådet* i Søgne er operativt, men fra mitt ståsted har det oppleves lite aktivt og funksjonelt i Søgne i 2017. Jeg presenterte Elevombudet for et møte i Barne- og ungdomsrådet i 2016. Jeg kan ikke finne hverken møteinnkallelser eller noen protokoller fra Søgne Barne- og ungdomsråd på Søgne kommunes hjemmeside. Jeg lurer på hvorfor.

Elevundersøkelsen fra Søgne i 2018 speiler dette nokså tydelig: Scoren på «Elevdemokrati og medvirkning» har droppet markant de siste årene, og Søgne scorer nå lavere enn resten av fylket og nasjonalt.

I mai 2018 har imidlertid Barne- og ungdomsrådet i Søgne hatt forslag til nytt reglement oppe til politisk behandling. Det nye reglementet er antakelig egnet til å øke engasjementet og aktiviteten i dette viktige organet. *Elevorganisasjonen*, som representerer alle elever på (videregående skole og) ungdomsskolene i landet, er for meg heller ikke synlig i Søgne.

6. 2 Kommunal sektor

Elevombudet er noen ganger en «vei inn» for noen som kanskje ikke har kontakt med andre deler av det kommunale eller private tjenesteapparatet. Jeg snakker med alle som tar kontakt. Noen av dem har sammensatte utfordringer som heller kan høre til i andre etater eller tjenester. Noen har en blandingsproblematikk, der mobbing og krenkelser som skjer på skolen er Elevombudets område, og noe jeg kan gå inn i, mens andre deler av problematikken heller må tas hånd om av lege, familiekontor, ABUP, PPT, SLT-koordinator eller andre aktører. Jeg henviser i slike tilfeller alltid vedkommende/ vedkommende familier til relevant instans.

Elever og foresatte ber meg ofte om å være med på møter i saker om elever på Søgne-skolene. Noen av disse elevene har en ansvarsgruppe eller en kjernegruppe rundt seg. Andre kan ha inne en eller to andre etater i en periode. Ved disse tilfellene treffer jeg representanter fra disse etatene på møtene. Det oppleves konstruktivt og avklart at vi alle har hvert vårt ansvarsområde, mens skoleledelse «eier» møtet og har ledelsen på møtene.

I disse og andre sammenhenger opplever jeg disse kontaktpunktene med andre kommunale aktører som gode og fruktbare. Jeg tenker likevel at hvis jeg nå skulle ha begynt som Elevombud i en kommune som ikke har hatt denne tjenesten før, ville jeg ha ønsket at alle ansatte i oppvekstsektor og helsesektor var kjent med Elevombudets rolle og mandat. Det har i tiden etter oppstarten vært enkelte misforståelser, som jeg mener ville vært unngått hvis de ansatte var bedre kjent med det

oppdrag politikerne i Søgne har gitt meg.

6.21 Oppvekstsektoren

Et uavhengig elevombud skal både utfordre og samarbeide med oppvekstsektoren i egen kommune. Ombudet skal stå utenfor og observere sektoren, være en vaktbikkje når ting ikke ser ut til å fungere, og skal være en uavhengig sikkerhetsventil for elever og foresatte. Ombudet og oppvekstsektoren har, og skal ha, forskjellig utgangspunkt og perspektiv, og ombudet skal ikke delta i alle indre prosesser i sektoren. Samtidig har elevombud og oppvekstsektor et helt identisk mål: Alle elevers helse, trivsel og læring. Derfor er det naturlig at ombudet og sektoren har en dialog og faglig utveksling der det er tjenlig. Det er i alles interesse at ombudet er orientert og oppdatert på prosesser og den fagutvikling som skjer i sektoren, og at sektoren på sin side kjenner til elevombudsressursen. Jo mer vi kjenner til hverandres måte å arbeide på, jo bedre resultat gir det til de som er hovedpersonene her: Elevene selv. Målet er at vi kan se de samlede ressursene Søgne kommune har og trekke best mulig resultat utfra dem. I Søgne opplever jeg at relasjonen mellom oppvekstsektoren og Elevombudet nå finner sin form.

Elevombudet har i 2017 vært invitert til de fleste av fagsamlingene som «Inkluderende Læringsmiljø» har hatt for sektoren i Søgne. Det har vært lærerikt og nyttig. Elevombudet har siste delen av høsten 2017 blitt varslet av oppvekstkontoret om planer som skal til politisk behandling, og har gitt innspill til dem før til politisk behandling.

Kommunalsjef oppvekst Jon Wergeland og jeg har siden våren 2017 hatt et dialogmøte tre-fire ganger i halvåret for å håndtere de tangeringspunkter vi har som trenger avklaringer, for å unngå misforståelser eller oppklare eventuelle uklarheter, men også for å komme med innspill til hverandre. Dette oppleves konstruktivt og bra.

Skolefaglig rådgiver Eivind Eikeland sitter i en nøkkelrolle i sektoren, og både han og **rådgiver** Dag Røise har kompetanse og er hjelpsom i forhold til å avklare gjeldende regelverk og rutiner når jeg trenger det. Elevombudet har vært invitert inn på ett **Rektormøte** i 2017. Dette foraet er det viktig for meg å holde kontakten med. Jeg har hyppig kontakt med kommunens **rektorer** og noen av **avdelingslederne** ved skolene, i forbindelse med generelle saker, og i forbindelse med de enkeltsaker der det foreligger samtykke for at jeg tar kontakt.

Jeg har vært i kontakt med **Beredskapsteamet mot mobbing** ved flere anledninger i 2017, men jeg opplever likevel Elevombudets kontakt med Beredskapsteamet som synkende. Beredskapsteamet var totalt inne i to saker i Søgne høsten 2017, og ingen saker i 2018, per 05.04.

PPT er, naturlig nok, inne i mange av de samme sakene jeg blir invitert inn i. Det samme gjelder **Barnevernstjenesten**.

Open Mind har jeg ikke vært i mye direkte kontakt med i 2017, bortsett fra at jeg har anbefalt deres Sommercamp til ungdom som ellers kanskje ikke har så mye å foreta seg om sommeren. Jeg opplever likevel at Open Mind har lyktes i å bli et enda mer relevant og tilgjengelig møtested for barn og unge det siste året. Kulturhuset tilbyr klatretrening i buldrevegg/klatrevegg for både barn, ungdom og deres foresatte, det er Juniorklubb med mange aktiviteter to ganger i uken for barn mellom 5.-7-klasse, Ungdomsklubb to ganger i uken for ungdom mellom 8.-Vdg 3.klasse, Søgne kulturskole har danseopplæring, barneteater og ungdomsteater på stedet, og Open Mind har sitt eget Hip hop-dansecrew. Noen elever får prøvd seg både som crew og som tekniske og sosiale medhjelpere.

SLT-koordinator Yngvild Grummedal er en helt sentral brikke i kommunens arbeid mot barn og ungdom. Hun er blant annet et kontaktledd til Politiet, jobber konkret sammen med Politiet i saker der barn og ungdom viser bekymringsfull atferd, og leder møter i kjernegrupper rundt slike elever.

SLT-koordinatoren og jeg deler bekymringen for barn og ungdoms forhold til og bruk av sosiale medier, og til ukritisk bruk av spill med høy aldersgrense.

6.22 Helsesektoren

Kommunalsjef helse Svein Rasset og meg har også opprettet dialogmøter som skal være et halvårig kontaktpunkt mellom Elevombudet og helsesektoren. Helsesektoren er tungt inne i skolene, og jeg har mange kontaktpunkter med forskjellige ansatte i sektoren. Det er enighet om at det er viktig at de forskjellige ressursene som finnes for barn og ungdom i Søgne vet om hverandre og kan henvise til hverandre. Jeg henviser både elever og foresatte til legesenteret, til helsesøster, familiesenteret og andre instanser, når jeg ser at en problemstilling hører til der. Noen ansatte i helsesektoren henviser til Elevombudet, når de for eksempel får kjennskap til at mobbing er en del av en elevs problem. Jeg har i 2017 ikke vært i møte med et samlet **Psykososialt team**. Men jeg har hatt kontakt med alle medlemmene av teamet i forbindelse med saker rundt på de forskjellige Søgne-skolene. Medlemmene i Psykososialt team er etter min erfaring viktige bidragsyttere i det daglige livet på skolene, både i enkeltsaker og generelt i klasser og på trinn. De er en ekstra ressurs som skoleledelsen kan bruke der det trengs, og medlemmene bidrar etter min erfaring ofte essensielt for at elever skal ha det trygt og godt i sin skolehverdag. Dette ser vi muligens spor av i Foreldreundersøkelsen: Søgne-skolen scorer bedre enn resten av Agder og nasjonalt snitt på spørsmålet om eleven har noen voksne på skolen å prate med hvis hun/han trenger det.

Helsesøster treffer jeg ikke veldig ofte, men det skjer, både på ansvarsgruppemøter rundt en elev, og i andre sammenhenger. Helsepersonell har strengere taushetsplikt enn oss andre. Men det er som regel ikke vanskelig hverken for både helsesøster eller for Elevombudet å få et samtykke fra elev og foresatte, dersom det anses nødvendig å drøfte en sak eller bekymringer rundt en elev.

Helsesøster samarbeider ofte med **Familiesenteret**, som gjør et svært viktig arbeid for mange barn og unge og deres familier i Søgne. Dette er et tilbud uten terskel, med tilgjengelig og ulike typer fagkompetanse. Jeg treffer ofte representanter for Familiesenteret i forbindelse med saker jeg er inne i, og opplever at Familiesenteret klarer å hjelpe mange familier i Søgne på en god og effektiv måte. Kommunens **ruskoordinator** har tatt kontakt med meg i forbindelse med at det ligger inne i Søgne kommunens Livsmestringsplan at alle elever i 7. og 10. klasse skal ha undervisning om rus. Ruskoordinator ønsker å få også de foresatte i tale, noe jeg applauderer. Jeg har også flere ganger vært i kontakt med **nullvisjonen**.

Jeg har opprettet en kontakt med **kommuneoverlege** Vegard Nilsen for supervisjon. Det vil si at jeg, som mottaker av mange tunge historier fra de som kommer til meg, kan ta opp anonymiserte ting der som angår min egen helse, trygghet og trivsel i denne jobben.

6.23 Andre kommunale aktører

De ansatte på **arkivet** i Søgne kommune oppleves tilgjengelige og villige til å hjelpe, veilede og bistå. De ansatte på **IT-avdelingen** er velvillige og snar til å hjelpe når det trengs. Kontaktpunktene med **Rådmannen** har vært ryddige og positive. Elevombudet hører organisatorisk under **administrasjonsavdelingen**, og er med på flere sosiale møteplasser som arrangeres i avdelingen. **Vaktmester** er alltid positiv, og **servicetorget** er hjelpsomme når det trengs.

6.3 Læringsmiljøsenderet har fulgt to av kommunens skoler (Langenes og Nygård) i to år i det såkalte Læringsmiljøprosjektet, der skolene har fått solid opplæring og veiledning på det meste av det som har med det psykososiale miljøet på skolen å gjøre. Prosjektet avsluttes denne våren. Jeg

har fått lov å være til stede på møtepunktene mellom senteret og skolene, og har sett at senterets kompetanse har fått være til konkret hjelp og nytte. Håpet er at fruktene av dette prosjektet også skal sildre over på kommunens øvrige skoler.

6.4 Kommunalt foreldreutvalg (KomFug)

i 2017 ble Elevombudet invitert til å delta på to av KomFugs møter, våren 2018 ytterligere ett. Det er fint å få være tilstede på et møte i KomFug. I KomFug sitter to representanter fra hver skole, inkludert de private skolene Samfundet og Oasen skole (som ligger i Songdalen kommune, men som har mange elever fra Søgne). KomFug fungerer som samordner og inspirator for foreldrene på skolene, og tar opp saker som kan ha interesse for alle kommunens elever.

Arbeid med å danne foreldrenettverk i klassen, på trinnet og på skolene er av uvurderlig betydning i arbeidet for å sikre alle elever et miljø som fremmer helse, trivsel og læring. Det er et enormt uutnyttet potensiale her. Når foresatte snakker godt sammen, kan mange mobbesaker avverges og stoppes. Når foreldre blir enige om grenser og gjør andre avtaler, gir det elever trygghet og forutsigbarhet. Når det er kultur for at foresatte kan varsle hverandre når de observerer noe bekymringsfullt, får det direkte betydning for elevers liv.

Det siste året har noen foresatte luftet overfor meg at det kan være krevende å drive foreldrearbeid når, slik det er på enkelte skoler i Søgne nå, elever blir oppdelt etter trinn, og ikke etter klasse. Det kan være mange pedagogisk gode grunner til å ha fleksibilitet i måten elevene deles opp på på trinnet sitt. Men en ulempe ved å gjøre det slik, er at det i starten av 1.klasse kan være overveldende for barna med alle de nye i den store «klassen», og det er vanskelig for de foresatte å bli kjent med og bygge opp nettverk med alle andre foreldre på et helt trinn. Bursdagsfeiringer kan også skape konflikter. Tradisjonelle klassestørrelser gir et mer hendig og overkommelig format for foreldrearbeid. Noen elever snakker også om at det er ubehagelig uforutsigbart å ikke vite hvem de kommer i klasse med, når trinnene etter hvert deles opp i klasser. KomFug har etterspurt bedre informasjon når skolene velger «storklasse»-løsninger. Dette kan jeg slutte meg til.

6.5 Søgne legesenter

Elevombudet blir invitert en gang hvert halvår til frokostmøte med legene på Søgne legesenter. Der tar vi opp generelle saker og spørsmål, som regel rundt barn og ungdoms sammensatte problemstillinger. Det kjennes viktig og fruktbart å ha denne kontakten med kommunens fastleger, som har det fremste offentlige helseansvaret for sine pasienter. Noen leger opplyser sine pasienter om muligheten av å ta kontakt med Elevombudet, når pasienten forteller om mobbing på skolen. Det har også hendt at leger etter samtykke fra sin pasient har tatt direkte kontakt med meg for å «koble meg på» saken. Dette er et eksempel på sektor-overgripende samarbeid som jeg vil applaudere.

6.6 Den norske kirke i Søgne

Den norske kirke i Søgne har et aktivt arbeid ut mot yngre og eldre ungdommer. Det ble i 2017 ansatt en Ungdomsdiakon i prosjektstilling. Menigheten har også i 2017, sammen med Søgne Ungdomslag, startet såkalt «Åpent hus» på Heimklang for ungdommer etter skoletid på onsdager. Her kan ungdommer få mat, leksehjelp, voksenkontakt og ha et sted å være. Arrangementet er livssynsnytralt. Ungdomsdiakonen er også jevnlig på Open Mind. Den norske kirke har dessuten et tilbud om sorggrupper for unge pårørende etter dødsfall.

Både prest, diakon, ungdomsarbeider og ungdomsdiakon har tatt initiativ til kontakt med Elevombudet for å få tips og for å drøfte deres arbeid, og utfordringer som Søgne-ungdommer

møter.

6.7 Politiet

Forebyggende koordinator for Agder-politiet, Hans Martin Skovly, har tatt kontakt med Elevombudet om generelle og spesifikke, anonymiserte problemstillinger ved flere anledninger. Jeg har tidvis hyppig kontakt med *lokalt forebyggende politi*, både i generelle saker og i enkeltsaker der jeg alt er koblet inn. Det knytter seg bekymring til noen ungdommers atferd og valg, og til rus. Jeg opplever forebyggende politi i Søgne som konstruktive i møte med disse elevene. I de tilfellene der barn under strafferettslig alder har begått lovbrudd (for eksempel vold), og det foreligger en anmeldelse, følger Politiet opp med bekymringssamtaler. Jeg får stort sett svært gode tilbakemeldinger fra både elever og foresatte om disse samtalene.

6.8 Fylkesmannen

Elevombudet har et bredt samarbeid med Fylkesmannen. Noen ganger er Fylkesmannen inne i enkeltsaker, andre ganger trenger jeg en vurdering av juss rundt vanskelige problemstillinger. Fylkesmannen oppleves tilgjengelig og behjelpelig. Fylkesmannen har i 2017 hatt flere fagdager og utdanningssamlinger. Jeg har prioritert å være der, fordi kvaliteten på disse samlingene er høy, og jeg lærer mye av å være der. Fylkesmannen har, som før nevnt, en spesiell rolle i oppfølgingen av den nye «mobbeparagrafen» i Opplæringsloven. I revidert budsjett bevilges nå 17 millioner kroner ekstra nasjonalt til Fylkesmannens oppfølging av 9A-saker.

6.9 Arendalsuka

Arendalsuka er en viktig arena for offentlig debatt og opplysning. I 2017 deltok jeg på fem av Arendalsukas arrangementer som gikk direkte på elevers skolemiljø.

6.10 Universitetet i Agder

Jeg har hatt kontakt med to sentrale forskere på skolemiljø og mobbing ved Universitetet i Agder i 2017. Den ene er professor *Ingrid Lund*, som har gitt et viktig og essensielt bidrag til kunnskap og diskusjon om mobbing og mobbeatferd i den nye mobbedefinisjonen som hun har vært med på å utforme. Den andre er universitetslektor og forfatter *Lise Barsøe*. Hun har vært engasjert i Søgne over tid, ikke minst i forbindelse med den nasjonale satsingen «*Ungdomstrinn i utvikling*». Vi møttes for å snakke om ungdommers mange utfordringer i dagens samfunn. Hun er opptatt av å få til et eget livsmestringsfag i skolen. (Jfr 3.10)

6.11 Andre elev-, lærlinge- og mobbeombud

Jeg har i flere omganger vært i kontakt med *Barneombudet* det siste året. Sammen med ordfører Astrid Hilde, Tjenesteutvalgets leder Christian Eikeland og de etterlatte etter avdøde Alma Gabriela Knutsen sendte Elevombudet i juni en forespørsel til Barneombudet om bistand. Dette brevet ble, etter avtale med de involverte, ikke unntatt offentlighet. Vi skrev til Barneombudet fordi Søgne fremdeles står midt oppi konsekvensene av den krevende drapssaken som involverte nesten et helt årskull av barn. Per dags dato rammer saken fremdeles helse, trivsel og læring for flere av våre barn og unge. Vi anførte i brevet at det for oss ser ut som om gjeldende lovverk i praksis ikke tar hensyn til de utfordringene saker som denne reiser. Vi oppfordret Barneombudet til å se på problemstillingene, og vurdere om det finnes muligheter for å fylle de hullene i regelverket vi mener denne saken har avslørt. Vi fikk som svar at Barneombudet setter pris på at vi deler de utfordringene vi møter, fordi kunnskap om utfordringer i praksis er viktig i ombudets arbeid for å styrke barns rettigheter. Ombudet svarte likevel at Barneombudet ikke har mandat til å gå inn i enkeltsaker, og at de derfor

dessverre ikke kan bistå med konkrete vurderinger i vår sak. For øvrig viste ombudet til gjeldende regelverk.

I mai sendte jeg et forslag til Barneombudet om at det på nettsiden deres kunne være lenker til de forskjellige elev- og mobbeombudene som etter hvert finnes i landet. Søgne var først, men det har bare det siste året blitt opprettet en rekke **kommunale mobbeombud** rundt i landet. I tillegg kommer de fylkeskommunale **Elev- og lærlingeombudene**, samt i noen fylker nyopprettede **mobbeombud**, på fylkesnivå. Jeg lurte også på om Barneombudet kunne ha en rolle i å knytte de forskjellige ombudene sammen til et nettverk. Jeg fikk til svar at dette ikke anses som Barneombudets oppgave. I Arendalsuka i august treffes de av ombudene som er til stede og utveksler erfaringer. Mens de fylkesvise ombudene har et gjeldende nasjonalt nettverk, har «vi andre» ikke lykkes i å samles i et nasjonalt nettverk. Men ombudene i Agder, inkludert **studentombudet på UiA**, har hatt kontakt, og vi møtes regelmessig for å reflektere rundt pedagogiske og praktiske problemstillinger vi alle står overfor i ombudsarbeidet. Fylkesmannen inviterer også ombudene i Agder, sammen med chatte-tjenesten Snakkommobbing.no, til å dele utfordringer og løsningsmåter sammen med flere fra Fylkesmannens utdanningsavdeling. Dette oppleves fruktbart.

6.12 Kontakt med andre kommuner

Jeg ble i september 2017 invitert til rektormøte i **Songdalen kommune**, for en gjennomgang av hvordan jeg arbeider som Elevombud, hvilke utfordringer jeg ser og hvilke «hull» jeg ser systemet kan ha i arbeidet for å sikre alle elever et godt og trygt skolemiljø. Jeg ble senere invitert til en gjennomgang av mitt arbeid i **Songdalen kommunestyre**. Ved begge anledninger opplevdes dialogen fruktbar og interessant. Vi fikk i begge fora en god ordveksling om utfordringer og løsninger angående arbeidet med elevers psykososiale miljø på skolen.

Andre kommuner har tatt kontakt med meg i løpet av det siste året, både fra politisk og administrativt nivå: **Lillesand, Kongsberg** og **Frogn kommuner** har alle opprettet kommunale mobbeombud det siste året, og jeg har bistått administrasjon, politikere og ombud med informasjon om mitt mandat og hvordan vi har løst forskjellige praktiske, organisatoriske og etiske spørsmål. Jeg har relativt hyppig kontakt med representanter for **Kristiansand kommune**. I mars 2017 ble jeg invitert til å holde et innlegg på kommunens **Elevrådskonferanse**. Denne konferansen hadde godt oppmøte av tillitsvalgte elever, og var et interessant innblikk i hvordan vår nabokommune arbeider for å få frem stemmene til elevene selv.

Jeg ble høsten 2017 invitert til å holde hovedinnlegget på et møte i **Mandal** Barne- og ungdomsråd. Mandal er en kommune som har klart å styrke og dyrke demokratiengasjementet blant barn og ungdom på en forbilledlig måte. Representanter for Barne- og ungdomsrådet i Mandal har talerett på møtene i kommunestyret, og er en velfungerende og kraftfull høringsinstans i alle politiske saker som angår barn og ungdommers levkår i Mandal. Mandal har hatt opprettelse av Elevombud oppe til politisk behandling, og administrasjonen er pålagt å utrede en slik ordning **«etter modell av Søgne»**.

6.13 Andre

Jeg får en god del henvendelser og forespørsler om å holde innlegg som jeg må takke nei til. Hovedsakelig gjelder det forespørsler fra etater, institusjoner, firma eller organisasjoner som er utenfor mitt mandat.

7. Kurs og seminarer

Jeg har deltatt på følgende kurs og seminarer i 2017:

- * De fleste av Fylkesmannens fagdager og utdanningssamlinger som var relevante for mitt mandat
- * Flere av Knutepunktets seminarer og fagsamlinger i satsningen «Inkluderende læringsmiljø»
- * Sørlandsk lærerstevne – om inkludering av elever som utfordrer
- * Veiledernetverket på Uia – fagdag om mobbing i skole og barnehage
- * Uias Likestillingskonferanse – «Innenfor eller utenfor»
- * Sørlandet sykehus: Kurs om Empatisk kommunikasjon
- * Sørlandet sykehus: Motiverende intervju
- * RVTS: Grunnleggende traumeforståelse
- * Vivat: Kurs i selvmordsforebygging

8. K3

31.12.2019 avvikles Søgne som egen kommune. Det er foreløpig uklart hvordan de to gjeldende opplærings-satsningene «Inkluderende læringsmiljø» (Knutepunkt Sørlandet) og FLIK (Kristiansand) kommer til å bli integrert i den nye kommunen. Det blir også spennende å se hva slags løsninger Nye Kristiansand velger for å sikre alle den nye kommunens elevers rettigheter til et godt og trygt skolemiljø. Søgne har valgt en ordning med Elevombud og Beredskapsteam mot mobbing. Kristiansand kommune har et mobilt team mot mobbing, mens Songdalen ikke har noen av disse ressursene. Jeg vil tro at spørsmålet om ordningen med Elevombud skal videreføres i den nye kommunen er et spørsmål som må avklares på politisk nivå. Jeg har foreløpig sendt to redegjørelser til Prosjektleder oppvekst og utdanning i Nye Kristiansand Rune Heggdal. I det ene redegjør jeg for stillingsprosent, plassering i organisasjon, arbeidstid og praktiske ordninger, webside, Facebook-side, arkivordning, mandatet jeg er blitt gitt, samt resultatet av evalueringen som ble foretatt høsten 2017. I det andre har jeg opplyst prosjektledelsen om etterspørsel, antall saker, sakenes art og uavhengighetens betydning i denne stillingen. Heggdal har opplyst at jeg blir kontaktet tilbake når prosjektstyret og programledelsen har fått avklart veien videre.

Jeg har videre opplyst Søgnes ordfører Astrid Hilde om at jeg stiller meg til disposisjon ved behov for redegjørelser og diskusjon i alle politiske fora som måtte ha ønske om å møte Elevombudet i Søgne. Jeg ser at det er mange måter man kan arbeide på for å sikre elevenes rettigheter til et godt og trygt skolemiljø. Og det gjøres mye godt arbeid her i alle tre kommunene. Det vil alltid være behov for å jobbe mer intensivt på strukturelt og faglig nivå, og kommunene er lovpålagt å arbeide kontinuerlig og systematisk på dette feltet. Jeg ser imidlertid at den uavhengige ombudsrollen representerer en alternativ vei inn i systemet for mange elever og foreldre. Mens det fylkeskommunale Mobbeombudet har videregående skole, og ellers forebyggende og systemrettet arbeid som primæroppgave, har elevombudsordningen vist seg som en sikkerhetsventil som har fylt et tomrom og et behov som jeg opplever som stort og konsistent. Likevel er det ikke en selvfølge at denne rollen blir videreført inn i Nye Kristiansand. Hvis Søgnes politikere ønsker å beholde denne muligheten for Søgnes elever og foreldre, kan det bli nødvendig å arbeide for dette innen det enkelte parti, og i de relevante politiske organer fremover.

Avslutning

Aldri har det vært mer oppmerksomhet om mobbing enn nå. Mobbing, krenkelser og vantrivsel er løftet ut av klasserom, garderober og skoleganger til avisoverskrifter, Stortingsbehandling, sosiale medier og norske rettsaler. Mobbeutsatte og deres foresatte fra hele landet står frem i mediene og forteller om en skolehverdag med vold, mobbing og krenkelser, om årelang kamp mot systemet, for å bli trodd, for å bli tatt på alvor og for å få en slutt på det som skader dem. Ofte med store konsekvenser for trivsel, selvbilde, sosiale nettverk, liv og helse. Og alvoret stiger: Det som før kunne bli avskrevet som «skolebråk», «jente-intriger», «gutteting» blir både lokalt og nasjonalt i større grad enn før beskrevet som det det ofte er: Rettsstridige krenkelser av sårbare enkeltpersoner, som har potensiale til å gi traumer og skader for livet.

Skolen er blitt en arena der alle livets sol- og skyggesider manifesterer seg. Til skolen kommer barn som har alle indikatorer på sin side, som har et trygt hjem med foreldre som klarer å ivareta sine barn både materielt, sosialt og følelsesmessig. Til skolen kommer også barn som blir slått hjemme, de som blir seksuelt misbrukt, de som har måttet tørke oppkast etter sin mammas rus, de som ikke har fått frokost, de som ingen voksne bryr seg særlig om. På skolen lever barn ut sine drømmer og sine frustrasjoner, de tar ut sin glede, kreativitet og humor, men også sitt sinne, sin fortvilelse og sin ensomhet.

Det er flere skoleansatte som i det siste året har sagt til Elevombudet at de synes det er urettferdig at skolen skal ha et juridisk forpliktende og tyngende ansvar for at *alle* elevene skal ha det bra, hele tiden, med all den bagasje de måtte ha med seg. At de som skoleansatte kan bli stilt juridisk ansvarlig hvis elevene ikke har det.

Jeg ser det på en annen måte:

Skolen er den eneste samfunnsarenaen vi vet alle barn skal og må være på, dag etter dag, uke etter uke, år etter år. Barna velger ikke skole eller klasse selv: De er helt avhengige av oss voksne. Selvsagt skal de ha det trygt og godt når de er i samfunnets varetekt. Selvsagt skal alle barn og ungdom oppleve skolen som en trygg arena der de kan vokse og utvikle seg og sitt unike potensiale. Et potensiale som samfunnet ikke har råd til å miste.

Det er også rimelig, rett og riktig at de særskilt sårbare barna, som kanskje kommer til skolen med sviktende forutsetninger og en ekstra «bagasje i ryggsekken», blir tatt ekstra godt vare på. Det er sjansen samfunnet har, kanskje den eneste sjansen samfunnet har, til å tette igjen de verste kunnskaps- mestrings- og omsorgshullene noen barn har med seg hjemmefra. For å være i stand til å takle voksenlivets utfordringer, trenger alle barn en solid faglig og sosial plattform de kan bygge på.

Det norske folk har derfor gjennom Stortinget bestemt at på skolen er ikke «godt nok» godt nok. Lykkes ikke skolen i å skape en skole der alle har det bra, lykkes kanskje samfunnet aldri, overfor de menneskene som trenger det mest. Det tilsier at skoleansatte kan bære en stor stolthet overfor det mandatet og det prosjektet de er ansatt for å gjøre. For hvert barn er verdipost. Og de som jobber på skolen kan forandre liv.

Dette vet de skoleansatte. Det er ikke intensjonen det noen ganger skorter på. Det handler om at man rett og slett ikke alltid får det til. I bunn og grunn handler dette om både kunnskap og holdninger, hos både de foresatte, de ansatte i skolesektoren, og for uavhengige ombud. Når man arbeider med barn, må man vite hva man gjør. Man må klare å legge egne fordommer og bokstenkninger til side. Og: Man kan rett og slett ikke tillate seg å være i komfortsonen.

Handlingsplan

Elevombudet i Søgne

Mai 2018

Handlingsplan for Elevombudet i Søgne 2018

- Det er ikke rom innenfor dagens ramme til å utvide aktiviteten til Elevombudet, utover å la Elevombudet være tilgjengelig for også de Søgne-elever som går på de private skolene, hvis politikerne ønsker dette. Hovedbudskapet i denne handlingsplanen vil derfor være i stor grad å fortsette med det Elevombudet allerede gjør:
- Å arbeide for de faglige og psykososiale rettigheter elevene i Søgne har ifølge Opplæringsloven.
- Å arbeide på fritt og selvstendig grunnlag, uavhengig av administrativ og politisk ledelse i kommunen.
- Å være tilgjengelig for og svare på og følge opp alle henvendelser fra grunnskoleelever og deres foresatte i Søgne.
- Å veilede og bistå elever og foresatte på den måten som den enkelte trenger, for raskest og sikrest mulig nå målet om at eleven skal ha et trygt og godt skolemiljø.
- Å være tilgjengelig for skoleansatte, skoleledelse og andre etater i Søgne.
- Å være en brobygger mellom alle parter i arbeidet for å sikre en opplæring som fremmer helse, trivsel og læring.
- Å ha fokus på skolenes forebyggende arbeid mot mobbing.
- Å være tilgjengelig for medier når det trengs.
- Å bruke sosiale medier for å gjøre elevombudsressursen kjent, og for å nå ut med viktige budskap.
- Å stille opp i de politiske og administrative fora som måtte ønske det, i forbindelse med utforming av Nye Kristiansand.

Søgne, 18.mai 2018

Tone Martha Sødal
Elevombud i Søgne kommune